

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๒ (นครพนม – มุกดาหาร)

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้มาก โดยมีแนวคิดนำเสนอ ดังนี้

๒.๑. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

๒.๑.๓ ความสำคัญของความพึงพอใจ

๒.๒. แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

๒.๒.๑ ความหมายของสภาพแวดล้อม

๒.๒.๒ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

๒.๒.๓ หลักการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

๒.๒.๔ แนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

๑) การจัดสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร

๒) การจัดสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่

๓) การจัดสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน

๔) การจัดสภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่บุคคล มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ และจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ หากบุคคลได้รับความพึงพอใจจะทำให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกต้องการในสิ่งที่คิดว่าพอใจนั้น ๆ ซึ่งพฤติกรรมหรือการแสดงออกนั้น ๆ ของมนุษย์จะไม่เกิดขึ้นโดยไม่มีสาเหตุ และสิ่งที่เป็นสาเหตุของการแสดงออกของพฤติกรรมก็คือความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองหรือที่นักจิตวิทยาเรียกว่า “แรงจูงใจ” ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายความไว้อย่างนาน

วอลล์เลสเตอร์ (Wallerstein, H.) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า “ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย” และได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า “ความพึงพอใจเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาไม่สามารถเห็นได้ชัดเจน แต่สามารถคาดคะเนได้ว่ามีหรือไม่มีจากการสังเกตพฤติกรรมของคนเท่านั้น การที่จะทำให้คนเกิดความพึงพอใจจะต้องศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุแห่งความพึงพอใจนั้น”^๑

เกสร โพธิ์ศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึก หรือทัศนคติที่ดีเป็นไปตามความคาดหวัง หรือมากกว่าที่คาดหวังซึ่งจะทำให้เกิดความกระตือรือร้นและสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตลอดไป”^๒

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของตนเองอย่างดีหรือสมบูรณ์ที่สุด^๓

เศกสิทธิ์ ฤทธิ์ปัญจะ กล่าวว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์คือ ความพยายามที่จะจัดความตึงเครียดหรือความกระวนกระวายหรือภาวะไม่ได้ดุลยภาพในร่างกาย ซึ่งเมื่อมนุษย์สามารถจัดสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวได้แล้ว มนุษย์ย่อมได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนต้องการ^๔

จิราภรณ์ รตารุณ กล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจว่า “เป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคนตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป บุคคลจะมีความพึงพอใจมาก หรือน้อยเกี่ยวกับสิ่งใดนี้ บุคคลรอบข้างมีอิทธิพลอย่างยิ่ง ความพึงพอใจของบุคคลมีแนวโน้มที่จะขึ้นอยู่กับค่านิยมของคนนั้น ความพึงพอใจมีแหล่งที่จะเกิดจากการอบรมตั้งแต่เล็กๆ เป็นไปในลักษณะค่อยๆ ค่อยๆ คืบคลานจากการเลียนแบบพ่อแม่และคนข้างเคียง ไม่ต้องมีใครสอน ดังนั้น ความพึงพอใจจึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ประสบการณ์ของบุคคล การรับถ่ายทอดจากความพอใจที่มีอยู่แล้ว”^๕

ไวรูม (Vroom, V. H.) กล่าวว่า ทัศนคติและความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งสามารถใช้แทนกันได้เพราะทั้งสองคำนี้จะหมายถึงผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมสิ่งนั้น ทัศนคติด้านบวกจะแสดงให้เห็นสภาพความพึงพอใจนั่นเอง^๖

^๑ Wallerstein, H. *Adictionary of psychology*. Maryland : Penquin Book. 1917, pp.256.

^๒ เกสร โพธิ์ศรี, การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการศึกษารองของโรงเรียนชุมชนพัฒนา จังหวัดสระแก้ว, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖).

^๓ ธงชัย สันติวงษ์, *องค์การและการบริหาร (พิมพ์ครั้งที่ ๕)*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘๙.

^๔ เศกสิทธิ์ ฤทธิ์ปัญจะ, *ศึกษาถึงพฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์*, วารสารวิทยาสาร, (มิถุนายน), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^๕ จิราภรณ์ รตารุณ, ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่องานกิจการนักเรียน โรงเรียนอนุบาลเอกชน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, แขนงบริหารการศึกษา, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ๒๕๔๑).

^๖ Vroom, V. H. *Work and motivation*. (New York: John Wiley & Sons.), 1964, pp. 328.

สุพร อยู่สถิตย์ กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึก (Feeling) มีความสุขเมื่อคนเราได้รับผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย (Goals) ความต้องการ (Wants) หรือแรงจูงใจ (Motivation)^๗

กู๊ด (Good, C. V.) ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ หมายถึงระดับความพึงพอใจเป็นผลมาจากความสนใจและทัศนคติของบุคคลที่มีต่อคุณภาพและสภาพงานนั้น^๘

พิทักษ์ ตรุษทิม กล่าวว่าความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเชิงการประเมินค่า ซึ่งจะเห็นว่าเกี่ยวข้องกับทัศนคติอย่างแยกไม่ออก^๙

แม็คโคแม็ค (McCormick, Ernest J.) ให้คำจำกัดความว่า ความพึงพอใจหมายถึงทัศนคติที่คนเรา มีต่องานของเขา^{๑๐}

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกร่วมของบุคคล ที่มีต่อการทำงานในทางบวกที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน^{๑๑}

กิตติมา ปรีดีดิลก ได้ให้ความหมายว่าความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึกที่ชอบหรือพอใจของบุคคลที่มีองค์ประกอบและสิ่งจูงใจต่าง ๆ และสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของเขาได้^{๑๒}

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในการปฏิบัติงานไว้ว่าเป็นทัศนคติอย่างหนึ่งของความพึงพอใจในงานนั้น และยังเป็นทัศนคติในทางบวกที่บุคคลมีต่องานที่ทำอยู่^{๑๓}

สิริวิ กอบประดิษฐ์ กล่าวว่า บุคคลจะมีความพอใจเมื่อความต้องการของเขาได้รับการตอบสนองไม่ว่าจะเป็นความต้องการทางกายภาพหรือด้านจิตใจ เช่น เงินเดือน งานท้าทาย โอกาสก้าวหน้า หรือการมีส่วนร่วม ฯลฯ นอกจากนั้นความพึงพอใจยังเกี่ยวข้องกับความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับและความรู้สึกว่ายุติธรรมหรือไม่ และความพึงพอใจในงานขึ้นอยู่กับบุคคลที่แตกต่างกัน^{๑๔}

^๗ สุพร อยู่สถิตย์, ความพึงพอใจของผู้โดยสารที่อยู่นอกพื้นที่ริมคลองแสนแสบต่อบริการเดินเรือ, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร, ๒๕๔๙).

^๘ Good, C. V. Dictionary of Education. New York: McGraw-Hill. 1973, pp. 13.

^๙ พิทักษ์ ตรุษทิม, ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและกระบวนการให้บริการของกรุงเทพมหานคร, ศึกษากรณีสำนักงานเขตยานนาวา, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร, ๒๕๔๘).

^{๑๐} McCormick, Ernest J. and Ilgen, Danie R. Biographical Data and the Interview. Industrial Psychology. (Englewood Cliffs, N.J.): Printice Hall, 1980, pp.303.

^{๑๑} ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๖.

^{๑๒} กิตติมา ปรีดีดิลก, ทฤษฎีบริหารองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : ธนกิจการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๒๑.

^{๑๓} สมยศ นาวิการ, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓๐.

^{๑๔} สิริวิ กอบประดิษฐ์, ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการกระทรวงต่างประเทศ, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, คณะพัฒนาสังคม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร, ๒๕๔๑).

สายจิตร์ กำลักรักษ์ กล่าวว่า “ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นไปได้ ทั้งทางบวกและทางลบ แต่ถ้าเมื่อใดที่สิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการหรือทำให้บรรลุจุดหมาย ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกทางบวกแต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งใดสร้างความรู้สึกผิดหวังไม่บรรลุจุดหมาย ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกทางลบ เป็นความรู้สึกไม่พึงพอใจ”^{๑๕}

ผ่องศรี แต้มทอง ได้ศึกษาถึงมูลเหตุในการสร้างแรงจูงใจในการทำงานตามหลักแนวคิดของ “**เฮอรัซเบอร์ก**” ซึ่งได้กล่าวว่าผู้ปฏิบัติงานให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ ย่อมขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ ซึ่งจะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงาน ให้ความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น ผลผลิตของงานสูงขึ้น ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ช่วยทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานมี ๒ องค์ประกอบคือ^{๑๖}

๑. ปัจจัยกระตุ้น (Motivative Factors) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ (Satisfaction) เป็นตัวสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จในการทำงาน

๒. ปัจจัยค้ำจุน (Hygienic Factors) เป็นปัจจัยที่เป็นสิ่งแวดล้อมในการทำงาน

สโตงเดล (Stogdill, R. O.) ได้กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและจิตใจของแต่ละบุคคล และเป็นสิ่งสำคัญต่อการปฏิบัติงาน ทำให้มีโอกาสแสดงบทบาทความสามารถอย่างเต็มที่ มีความกระตือรือร้นที่จะสร้างผลผลิตของงานให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในทางกลับกันถ้าผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจจะทำให้ขวัญและประสิทธิภาพของงานลดต่ำลง ดังนั้น ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ปฏิบัติงาน^{๑๗}

วอลแมน (Wolman, Benjamin. B.) ได้ให้ความหมายว่า เป็นความรู้สึก (Feeling) มีความสุข เมื่อคนเราได้รับผลสำเร็จตามจุดหมาย ตามความต้องการหรือแรงจูงใจ^{๑๘}

อุทัย หิรัญโต ได้กล่าวโดยสรุปว่าความพึงพอใจ คือความรู้สึกสบายใจ หรือความสุขสบายของบุคคลที่เกิดขึ้นมีสิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของเขาได้^{๑๙}

^{๑๕} สายจิตร์ กำลักรักษ์, **รูปแบบความพึงพอใจ**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖,) หน้า ๑๔.

^{๑๖} ผ่องศรี แต้มทอง, **แบบผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงานของครูอาจารย์ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** (กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๘).

^{๑๗} Stogdill, R. O. **handbook of leadership: A server of Theory and research**. New York : The Free Press. 1974, pp. 22 -27

^{๑๘} Wolman, Benjamin. B. **Dictionary of Behavioral Science**. Van Nonstrand : Reinheld. 1973, pp.384

^{๑๙} อุทัย หิรัญโต, **ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงาน**, (กรุงเทพมหานคร : สุนทรกิจการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗๒.

อัจฉรา โทบุญ ได้สรุปความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า “ความพึงพอใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึกและทัศนคติของบุคคล อันเนื่องมาจากสิ่งเร้า และสิ่งจูงใจ ซึ่งจะปรากฏออกมาทางพฤติกรรม และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคล^{๒๐}

แอปเปิลไวท์ (Applewhite, R. B.) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในการปฏิบัติงานว่า ความพึงพอใจเป็นความสุขที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมทางกายภายในที่ทำงาน ความสุขที่ได้รับจากการทำงานร่วมกัน^{๒๑}

จากที่อ้างมา สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาไม่สามารถเห็นได้ชัดเจน เป็นความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดี เป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นไปได้ ทั้งทางบวกและทางลบ แต่ถ้าเมื่อใดที่สิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการหรือทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ก็จะทำให้ความรู้สึกทางบวกแต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งใดสร้างความรู้สึกผิดหวังไม่บรรลุจุดมุ่งหมาย ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกทางลบ เป็นความรู้สึกไม่พึงพอใจถ้าบุคคลเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอันเกิดมาจากแรงจูงใจต่าง ๆ หรือแรงกระตุ้น ย่อมทำให้มีโอกาสแสดงบทบาทความสามารถอย่างเต็มที่ที่มีความกระตือรือร้นที่จะสร้างผลผลิตของงานให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพมากขึ้นในทางกลับกันถ้าผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจจะทำให้ขวัญและประสิทธิภาพของงานลดต่ำลง ดังนั้น ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ปฏิบัติงานนอกจากนั้นความพึงพอใจยังเกี่ยวข้องกับความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับและความรู้สึกว่ายุติธรรมหรือไม่ และความพึงพอใจในงานขึ้นอยู่กับบุคคลที่แตกต่างกัน

คีท (Keith) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการเรียนการสอน หมายถึง ความพอใจหรือความไม่พอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอน ซึ่งแสดงให้เห็นความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอน^{๒๒}

กู๊ด (Good) ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง คุณภาพ สภาพหรือระดับความพึงพอใจ ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่างๆ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่องานส่วน Shelly^{๒๓} ได้กล่าวถึงทฤษฎีความพึงพอใจว่าคือความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ ความรู้สึกทางบวกและความรู้สึกทางลบความรู้สึกทางบวกเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น แล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่นๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อน และความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่นๆ สิ่งหนึ่งที่จะทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรหรือสิ่งเร้า การวิเคราะห์ระบบความพึงพอใจ คือ การศึกษาว่าทรัพยากรหรือสิ่งเร้า เป็นสิ่งที่ต้องการที่จะทำให้เกิดความพอใจและ

^{๒๐} อัจฉรา โทบุญ, ระดับความพึงพอใจของผู้มารับบริการงานทะเบียนราษฎร สำนักทะเบียน อำเภอเมืองสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๔๔).

^{๒๑} Applewhite,R.B.**Organizational Behavior.**New York: Prentice-Hall. 1964, pp.6 – 7.

^{๒๒} Davis, Keith, **Human Behavior at Work: Organization Behavior**, (New York:McGraw Hill Book, 1981), pp. 83.

^{๒๓} Shelly, M.W, **Responding to Change**, (Pennsylvania: Downen Hutchinson & Rose, Inc, 1975), pp. 252-268.

ความสับสนแก่มนุษย์ความพึงพอใจจะเกิดได้มากที่สุด เมื่อมีทรัพยากรทุกอย่างที่เป็นความต้องการครบถ้วน^{๒๔}

วอลแมน (Wolman)กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกมีความสุขเมื่อคนเราได้รับผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ความต้องการ หรือแรงจูงใจ^{๒๕}

หลุย กล่าวว่า “ความพึงพอใจ หมายถึง ความต้องการ (Need) ได้บรรลุเป้าหมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะมีความสุขสังเกตได้จากสายตา คำพูดและการแสดงออก”

ดังนั้น ความพึงพอใจจึงเป็นองค์ประกอบทางด้านทัศนคติที่กล่าวได้ว่าความพึงพอใจเป็นปฏิกริยาทางด้านความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่มากระตุ้น เป็นระดับความพอใจที่เป็นจริงอยู่ในขณะนั้น ซึ่งจะบอกให้ทราบถึงทิศทางว่า เป็นทัศนคติไปในทิศทางบวกหรือทิศทางลบหรือไม่ มีปฏิกริยา คือ เฉยๆต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่มากระตุ้นนั้น และยังครอบคลุมไปถึงสภาวะจิตที่ปราศจากความเครียด ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการ ถ้าความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองทั้งหมดหรือบางส่วน ความเครียดก็จะน้อยลง ความพึงพอใจก็จะเกิดขึ้นและในทางกลับกัน ถ้าความต้องการนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ความเครียดความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น^{๒๖}

การจัดการเรียนการสอน การทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียน จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่**สมบุรณ์และชัยโรจน์**กล่าวว่า การที่บุคคลจะเรียนรู้หรือมีพัฒนาการและความเจริญงอกงามนั้น บุคคลจะต้องอยู่ในลักษณะนามธรรมและรูปธรรม^{๒๗}

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคคลในหน่วยงานจะมีมากหรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจ ตามที่ ประชุม **รอดประเสริฐ** กล่าวไว้ว่าถ้าคนเราได้รับการจูงใจที่ดีในการปฏิบัติงาน คนเราจะสามารถใช้ความสามารถเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๖๐ ของความสามารถทั้งหมด^{๒๘}

^{๒๔} Wolman, Benjamin B., *Dictionary of Behavioral Science*, (New York: Harperand Row, 1973), pp. 384.

^{๒๕} Good, Carter V., *Dictionary of Education*, (New York: McGraw-Hill Book, 1973), pp. 320

^{๒๖} หลุย จำปาเทศ, *จิตวิทยาการจูงใจ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สามัคคีสาส์นจำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๘.

^{๒๗} สมบุรณ์ พรณภาพ และชัยโรจน์ ชัยอินคำ, *จิตวิทยาการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: พรณกิจ, ๒๕๑๘), หน้า ๔๑๖.

^{๒๘} ประชุม รอดประเสริฐ, *นโยบายและการวางแผนหลักการและทฤษฎี*, (กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๔๔.

อารี เพชรผุด กล่าวว่าหากบุคคลไม่มีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงาน การจะเปื้อนหน่วยทำให้ขาดประสิทธิภาพ และอาจทำให้วัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์^{๒๙} ซึ่งสอดคล้องกับ แคมเบลล์ ที่ได้นิยามเพิ่มเติมว่าแรงจูงใจเป็นตัวส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรม สร้างความเข้มแข็งและความคงทนของการตอบสนองที่จะปฏิบัติงาน^{๓๐}

๑ ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory)

ไวรูม (Vroom, V. H.) เป็นทฤษฎีที่ศึกษาถึงกระบวนการจูงใจ โดยเห็นว่าบุคคลจะพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่โดยจะเลือกทางเลือกที่เชื่อว่าจะนำไปสู่ผลตอบแทน หรือรางวัลที่เขาต้องการมากที่สุด และบุคคลใดจะได้รับการจูงใจที่จะใช้ความพยายามในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ หรือให้สำเร็จต่อเป้าหมายก็ต่อเมื่อเขาเหล่านั้นเชื่อในความสามารถของตนเองว่า ความพยายามในการปฏิบัติงานจะมีผลในทางที่ดี และผลการปฏิบัติงานจะช่วยให้ผลตอบแทนตามที่ต้องการหรือพึงปรารถนา ซึ่งสรุปได้ว่าการที่จะโน้มน้าวจิตใจให้คนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ ขึ้นอยู่กับความคาดหวัง (Expectancy) ที่คนเชื่อว่า ความพยายามของคนจะสัมฤทธิ์ผลออกมาเป็นระดับผลงาน ดังนั้นบุคคลจะทำงานให้สำเร็จได้ ย่อมขึ้นอยู่กับจิตภาพ และ ความเชื่อของเขาว่าความต้องการหรือไม่ต้องการ และจะใช้กลยุทธ์อะไรในอันที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามที่เขาเลือกได้ ซึ่งปัจจัยหลักของทฤษฎีความคาดหวัง มี ๔ ประการ^{๓๑}

๑ ความคาดหวัง หรือความคาดหวัง คือ ความเชื่อเกี่ยวกับความน่าจะเป็นพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจะก่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะความมากน้อยของความเชื่อจะอยู่ในช่วงระหว่าง ๐ (ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ และ ผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง) และ ๑ (มีความแน่ใจว่าการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะก่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ)

๒ ความพอใจ คือ ความรุนแรงของความต้องการของคนสำหรับผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ความพอใจอาจจะเป็นบวกหรือลบได้ภายในสถานการณ์ของการทำงาน เราอาจจะคาดหมายได้ว่าผลลัพธ์ เช่น ผลตอบแทน การเลื่อนตำแหน่ง และการยกย่อง โดยผู้บังคับบัญชา จะทำให้เกิดความพอใจในทางบวก ผลลัพธ์ เช่น ความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน หรือการตำหนิจากผู้บังคับบัญชาจะทำให้เกิดความพอใจในทางลบ ในทางทฤษฎีแล้วผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องให้ความพอใจ เพราะว่า ผลลัพธ์ดังกล่าวนี้จะเกี่ยวพันกับความต้องการของบุคคล

๓ ผลลัพธ์ คือ ผลที่ติดตามมาของพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งและอาจจะแยกประเภท เป็นผลลัพธ์ระดับที่หนึ่ง และผลลัพธ์ระดับที่สอง ผลลัพธ์ระดับที่หนึ่งจะหมายถึงผลการปฏิบัติงานที่สืบเนื่องมาจากการใช้กำลังความพยายามของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น ผลตอบแทนเพิ่มขึ้น หรือการได้เลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

^{๒๙} อารีเพชรผุด, มนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน, (กรุงเทพมหานคร :เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓.

^{๓๐} Camball, P. B. The implication of multiple perspectives on power of organization development. *Journal of Applied Behavioral Science*, 1999. pp. 340.

^{๓๑} Vroom, V. H. *Work and motivation*. (New York: John Wiley & Sons.) 1964, pp. 91 – 103.

๔ สี่กลาง หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์ระดับที่หนึ่ง และระดับที่สอง ตามทัศนะของ Vroom สี่กลางหรือความคาดหวังแบบที่สอง จะอยู่ภายในช่วง ± 1.0 ถ้ามากกว่าก็ จะไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ ระหว่างผลลัพธ์ระดับที่หนึ่ง และผลลัพธ์ระดับที่สองแล้ว สี่กลางจะมีค่า เท่ากับ ๐

๒ ทฤษฎีการจูงใจ (Motivation Theory)

แอบราฮัม (Abraham Maslow) เนื่องจากพฤติกรรมของบุคคลจะถูกควบคุมแล กำหนดจากแรงจูงใจต่าง ๆ ที่มีลักษณะแตกต่างกันไป ผู้บริหารมีความจำเป็นต้องทราบว่า แรงจูงใจ หรือความต้องการของบุคคลภายในองค์กร มีอะไรบ้าง ความรู้อย่างนี้สามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง และเป็นทฤษฎีทั่วไป (General Theory) เกี่ยวกับการจูงใจขึ้นได้ ซึ่ง มาสโลว์(Maslow) ได้ตั้งทฤษฎี การจูงใจที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ดังนี้

๑ มนุษย์ทุกคนมีความต้องการตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด

๒ ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจสำหรับพฤติกรรมอีกต่อไป

๓ ความต้องการของคนมีลักษณะเป็นลำดับขั้น ขึ้นจากต่ำไปหาสูง ตามลำดับ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้อธิบายถึงทฤษฎีที่ให้นักมนุษย์เกิดความรู้สึกพอใจและตั้งใจทำงานให้ เกิดประสิทธิภาพตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) โดยมี สมมติฐานดังนี้^{๓๒}

สมมติฐานที่ ๑ บุคคลย่อมมีความต้องการอยู่เสมอและไม่สิ้นสุด ขณะที่ความ ต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นอีกไม่มีวันจบสิ้น

สมมติฐานที่ ๒ ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจของ พฤติกรรมอื่นๆ ต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจะเป็นสิ่งจูงใจในพฤติกรรมของคนนั้น

สมมติฐานที่ ๓ ความต้องการของบุคคลจะเรียงเป็นลำดับขั้นตอนความสำคัญ เมื่อ ความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลก็จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูง ต่อไป

มาสโลว์ ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ระดับ ตามลำดับความสำคัญดังนี้

๑. ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้น พื้นฐานของสิ่งมีชีวิตได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และความต้องการทาง เพศ เป็นต้น

๒. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นความต้องการแสวงหาความ ปลอดภัย ทั้งปวง เช่น ต้องการสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และต้องการความคุ้มครองจากผู้อื่น^{๓๓}

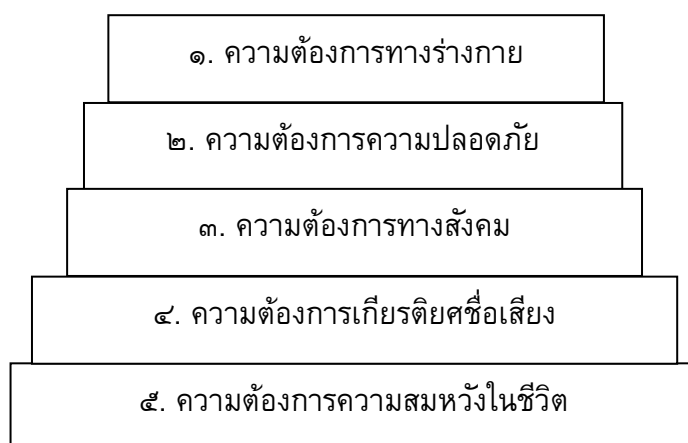
^{๓๒} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิภาพัฒน์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒๕ - ๓๒๗.

^{๓๓} Maslow, A. H. Motivation and personality. (New York : Harper and Brother.) 1970, pp. 80.

๓. ความต้องการความรักและการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ (Belongings and love needs) ชั้นนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นความต้องการทางสังคม (Social Needs) ความรู้สึกที่ว่าตนได้รับความรัก และมีส่วนร่วมในการเข้าหมู่พวกเพราะ “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” ไม่ชอบอยู่โดดเดี่ยว ต้องการมีเพื่อนฝูง

๔. ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem needs) เป็นความต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ (Recognition) การให้เกียรติ เห็นคุณค่าความสำคัญของตน ความต้องการมีชื่อเสียงและความรู้สึก เคารพตนเอง (Self-Esteem)

๕. ความต้องการสัจการแห่งตนหรือ ความประจักษ์ในตน (Need for Self-actualization) เป็นความต้องการสูงสุดในชีวิตของคนที่ต้องการรู้จักตนเองว่ามี “ศักยภาพ” (Potential) สักแค่ไหนและต้องการเป็นบุคคลที่มีความสามารถอย่างแท้จริงในการใช้ความรู้สึกลึกซึ้งให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษยชาติ มาสโลว์ เห็นว่าความต้องการของบุคคลมี ๕ กลุ่มจัดแบ่งได้เป็น ๕ ระดับ

แผนภูมิที่ ๑.๒ ลำดับความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์, ๒๕๔๕, ๓๒๗.

พรชัย วิจิตรธรรมภาณี ได้อธิบายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจดังนี้^{๓๔}

๑. ทฤษฎีความต้องการความสุขส่วนตัว (Hedonistic Theory) ในสมัยโบราณเชื่อกันว่ามูลเหตุสำคัญของมนุษย์ที่ทำให้เกิดแรงจูงใจก็เพราะมนุษย์ต้องการหาความสุขส่วนตัวและพยายามหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด

๒. ทฤษฎีสันชาตญาณ (Instinctual Theory) สันชาตญาณ เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิด ซึ่งทำให้บุคคลมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเรียนรู้

๓. ทฤษฎีการมีเหตุผล (Cognitive Theory) เป็นทฤษฎีที่มีความเชื่อมั่นในเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลในการมีเหตุผลที่จะตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ เพราะบุคคลทุกคนมีความตั้งใจจริง นอกจากนั้น ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าบุคคลมีอิสระที่จะกระทำพฤติกรรมได้อย่างมี

^{๓๔} พรชัย วิจิตรธรรมภาณี, การศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพัฒนาระบบโคนม, เอกสารประกอบผลงานที่จะขอรับการประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้น, กรุงเทพมหานคร: (กรมปศุสัตว์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

เหตุผล และสามารถตัดสินใจต่อการกระทำต่างๆได้ มีความรู้ว่าจะต้องทำอะไร ประเมินสิ่งใดและควรต้องตัดสินใจออกมาในลักษณะใด

๔. ทฤษฎีแรงขับ (Drive Theory) โดยปกติแล้ว พฤติกรรมและการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลนั้นจะมีส่วนสัมพันธ์กับแรงขับภายในของแต่ละบุคคล แรงขับภายในแต่ละบุคคลนั้นเป็นภาวะความตึงเครียด แรงขับมีลักษณะสำคัญ ๒ ลักษณะ คือ แรงขับภายในร่างกายและแรงขับภายนอก

๓ ทฤษฎีความต้องการของสตีเยอร์ และ พอร์ตเตอร์

สตีเยอร์ และ พอร์ตเตอร์(Steers, R. M, & Porter, L. W.) อธิบายว่าแรงจูงใจมีองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการคือ^{๓๕}

๑ ทำให้เกิดพฤติกรรมตอบสนอง (Activate) กล่าวคือ การที่บุคคลมีแรงจูงใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะมีแรงขับภายใน (Internal Forces) ทำให้บุคคลนั้นแสดงปฏิกิริยาตอบสนองตามแรงขับของตนเอง

๒ กำหนดทิศทางของพฤติกรรม (Direct) เมื่อมีปฏิกิริยาตอบสนองต่าง ๆ แล้ว แรงจูงใจยังกำหนดทิศทางของการตอบสนองด้วย อาจเป็นไปในทิศทางบวกหรือลบ มีความเข้มหรือแผ่วเบา

๓ คงสภาพพฤติกรรมการปฏิบัติของบุคคล (Sustain) แรงจูงใจซึ่งเกิดจากแรงขับภายในยังส่งผลต่อระยะเวลาของการตอบสนองดังกล่าวด้วย การตอบสนองอาจเกิดขึ้นอยู่นานหรืออาจจบในระยะเวลาอันสั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแรงขับภายในของบุคคล

จากทฤษฎีความต้องการต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นเครื่องชี้แนวทางให้ทราบถึงแรงจูงใจต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจของบุคคล เช่น การให้เกียรติกัน การเลื่อนตำแหน่ง ฯลฯ เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ เป็นการกำหนดทิศทางไปในทางบวก จากภายในองค์กรนั้น ๆ แต่ความพึงพอใจนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ในแต่ละบุคคลไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับ ทัศนคติ ค่านิยมของแต่ละบุคคล และสภาวะของแต่ละบุคคล

๔ ทฤษฎีแรงจูงใจด้านความสำเร็จของแมคคลีเลน (McClelland's Achievement Motivation Theory)

แม็คคาร์แลนด (McClelland, D. C.) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานมีอยู่ ๓ ประการด้วยกันคือ^{๓๖}

๑ ความต้องการด้านความสำเร็จ (Achievement) คนทุกคนล้วนแต่มีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จที่ดีที่สุด เมื่อเทียบกับมาตรฐานโดยมากมักนิยมตั้งเป้าหมายไว้ค่อนข้างสูง เป็นความต้องการที่ได้มาซึ่งความสำเร็จที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีกว่าและมีประสิทธิภาพสูงกว่าและมีผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้

^{๓๕} Steers, R. M, & Porter, L. W. **Motivation and work behavior (3rd ed)**. (New York : McGraw-Hill. 1974), pp. 340.

^{๓๖} McClelland, D. C. **Power : The inner experience**, (New York : McGraw- Hill. 1960), pp. 44 -168.

๒ ความต้องการพวกพ้อง (Affiliation) เป็นความปรารถนาเพื่อความเป็นมิตรไมตรีและความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างซิดชอบ หวังจะได้รับการมีน้ำใจตอบแทนจากคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นความต้องการเพื่อสร้างและรักษาสัมพันธภาพกับคนอื่น

๓ ความต้องการมีอำนาจ (Power) เป็นความต้องการที่อยากจะมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น และมุ่งพยายามแสดงออกมาเพื่อมีอำนาจควบคุมในทางสังคมและมีความต้องการให้บุคคลอื่น มีความประพฤติ หรือพฤติกรรมที่ตนต้องการ มิให้พฤติกรรมเป็นไปในทางอื่นหรือผิดไปจากที่ต้องการ

สรุปทฤษฎีของแมคคลีเลน ได้ว่า มนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จที่ดีที่สุด ที่จะสร้างชีวิตของตนให้ประสบความสำเร็จตามที่ตนนั้นได้ตั้งความปรารถนาไว้ เป็นความต้องการที่ได้มาซึ่งความสำเร็จที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีกว่าและมีประสิทธิภาพสูงกว่า โดยเฉพาะความสำเร็จทางสังคม เป็นความต้องการที่อยากจะมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น และมุ่งพยายามแสดงออกมาเพื่อมีอำนาจควบคุมในทางสังคมและมีความต้องการให้บุคคลอื่น มีความประพฤติ หรือพฤติกรรมที่ตนต้องการ มิให้พฤติกรรมเป็นไปในทางอื่นหรือผิดไปจากที่ต้องการ

๕ ทฤษฎีแรงจูงใจ E. R. G. ของ อัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer's Existence, relatedness, Growth Theory)

อัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer, C. P.) ได้จำแนกความต้องการออกเป็น ๓ ประการ คือ^{๓๗}

๑ ความต้องการเพื่อการดำรงชีวิต (Existence Needs) เป็นความต้องการที่รวมถึงความต้องการทางด้านกายภาพกับความต้องการทางด้านความปลอดภัย เป็นความต้องการทางด้านวัตถุ อธิบายถึงความต้องการขั้นแรกของทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow) เข้าไว้ด้วยกัน และความต้องการแบบนี้เป็นลักษณะที่ว่า หากมีผู้หนึ่งได้รับความต้องการนี้ อีกฝ่ายหนึ่งก็จะเป็นฝ่ายเสียความต้องการนี้ไป

๒ ความต้องการความสัมพันธ์ (Relatedness Needs) คือความต้องการในด้านการที่จะมีสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น กับสมาชิกภายในครอบครัว กับเพื่อนบ้าน กับเพื่อนฝูง กับบุคคลอื่นที่ตนเกี่ยวข้องด้วย ความต้องการนี้ตรงข้ามกับความต้องการเพื่อการดำรงชีวิต ความพึงพอใจของพวกเขาขึ้นอยู่กับการแข่งขันส่วนแบ่งซึ่งกันและกัน ความเข้าใจกัน และอิทธิพลของปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

๓ ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth Needs) ความต้องการนี้เป็นผลมาจากการที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังกับสภาพแวดล้อมของเขา อาทิเช่น ครอบครัว งาน และกิจกรรมด้านสันติภาพ ความพอใจในการเจริญก้าวหน้านี้ ได้มาจากการที่บุคคลนั้นเผชิญปัญหาในสภาพแวดล้อม ที่ทำให้เขาใช้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่หรือได้พัฒนาความสามารถให้เพิ่มมากขึ้น

สรุปทฤษฎีแรงจูงใจของอัลเดอร์เฟอร์ ว่า เป็นความต้องการในการดำรงชีวิตของบุคคลนั้นแตกต่างกันไป ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วพบว่าความพึงพอใจที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการที่บุคคลเข้ามามีส่วน

^{๓๗} Alderfer, C.P. Existence, relatedness, and growth : Human needs in organizational settings. (New York : Free Press. 1972), pp. 9 – 13.

ร่วมอย่างจริงจังกับสภาพแวดล้อมของเขา อาทิเช่น ครอบครัว งาน และกิจกรรม ด้านสันติภาพ การให้ความพอใจในการเจริญก้าวหน้าได้มาจากการที่บุคคลนั้นเผชิญปัญหาในสภาพแวดล้อมที่ทำให้เขาใช้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่ มีการแบ่งปันส่วนแบ่งซึ่งกันและกัน ความเข้าใจกัน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตที่ดีในสังคมได้ต่อไป

๒.๑.๓ ความสำคัญของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจนั้นจัดได้ว่าเป็นกระบวนการในการทำงานของบุคลากรในองค์กรซึ่งงานนั้นจะมีประสิทธิภาพเพียงใดและช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้เพียงใด ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้บริหารขององค์กรนั้น ๆ จะสามารถจัดการบริหารเพื่อให้เกิดความพึงพอใจได้มากน้อยเพียงใด

จิตนาถ ปุณโณทก (ร.อ.) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ทัศนคติ ความรู้สึกที่ดีต่องานที่ทำของบุคคลที่มีต่องานในทางบวกที่จะปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ขององค์กรมีความสุขมีความกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีความผูกพันกับหน่วยงาน มีความภูมิใจในความสำเร็จของงานที่ทำและสิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อประสิทธิผล และประสิทธิภาพในการทำงานและความสำเร็จขององค์กร^{๓๘}

กิลเมอร์ และคณะ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความพึงพอใจในการทำงานมี ๑๐ ประการ คือ^{๓๙}

๑ ความมั่นคงปลอดภัย (Security) ได้แก่ ความมั่นคงในการทำงานการได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชา คนที่มีพื้นฐานความรู้น้อยหรือขาดความรู้ย่อมเห็นว่าความมั่นคงในงานมีความสำคัญกับเขามากแต่คนที่มีความรู้สูงจะรู้สึกว่าจะไม่มีความสำคัญมากนัก

๒ โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน (Opportunity for Advancement) ได้แก่ การมีโอกาสได้เลื่อนตำแหน่งงานสูงขึ้นการมีโอกาสก้าวหน้าจากความสามารถในการทำงาน ย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน ซึ่งผู้ขายจะมีความต้องการในเรื่องนี้มากกว่าผู้หญิง

๓ สถานที่ทำงานและการจัดการ (Company and Management) ได้แก่ ความพึงพอใจในสถานที่ทำงานชื่อเสียงของสถาบันและการดำเนินงานของสถาบัน

๔ ค่าจ้าง (Wage) เป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของแต่ละบุคคลในการดำรงชีพ ทุกคนมุ่งหวังทำงานเพื่อค่าจ้าง

๕ ลักษณะของงานที่ทำ (Intrinsic Aspects of the Job) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กับความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน หากได้ทำงานที่ตรงกับความต้องการและความถนัด ก็จะทำให้เกิดความพึงพอใจ

^{๓๘} จิตนาถปุณโณทก (ร.อ.), “ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของนายทหาร ชั้นประทวน ศึกษาเฉพาะกรณีกองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔).

^{๓๙} กิลเมอร์ และคณะ, อ้างใน วิยะดา อินทร์วิลลเมธา, ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการกรมสรรพากร ศึกษากรณีสำนักงานภาษีสรรพากรพื้นที่ ๘, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๔).

๖ การนิเทศงาน (Supervision) มีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้ผู้ทำงานมีความรู้สึกพึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจต่องานได้ การนิเทศงานที่ไม่ดีอาจเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้ย้ายงานและลาออกจากงาน

๗ ลักษณะทางสังคม (Social Aspects of the job) ถ้าเป็นผู้ปฏิบัติงานทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ก็จะเกิดความพึงพอใจในงานนั้น ๆ

๘ การติดต่อสื่อสาร (Communication) มีความสำคัญมากอีกประการ สำหรับผู้มีการศึกษาสูง กระบวนการทำงานและบุคคลระดับต่าง ๆ ที่ร่วมกันปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย จะสำเร็จได้ก็เพราะมีกระบวนการทำงานที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนงาน การจัดการองค์การ การบริหารงานบุคคล การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน และ การประเมินผลงาน ทุกกระบวนการต้องมีการติดต่อสื่อสารเป็นตัวเชื่อม

๙ สภาพการทำงาน (Working Condition) ได้แก่ แสง เสียง อากาศ ชั่วโง่งมการทำงาน

๑๐ สิ่งตอบแทนหรือประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ (Benefits) เช่น เงินบำเหน็จตอบแทน เมื่อออกจากงาน การบริการการรักษาพยาบาล สวัสดิการที่อยู่อาศัย

สมยศ นาวิการ ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงานว่า^{๔๐}

๑ ผลตอบแทน ค่าจ้างและเงินเดือนจะมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความพึงพอใจมาก เพราะว่าผลตอบแทนจะเป็นสิ่งที่สามารถใช้ตอบสนองความต้องการของคนได้หลายอย่าง เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่พักอาศัย การพักผ่อนและอื่น ๆ ยิ่งกว่านั้นผลการตอบแทน จะเป็นเครื่องหมายของความสำเร็จและเป็นแหล่งที่มาของการยกย่องอย่างหนึ่ง พนักงานมักจะมองผลตอบแทนว่าเป็นเครื่องสะท้อนของการยกย่องของผู้บริหารต่อการมีส่วนร่วมช่วยเหลือของพวกเขาต่อองค์การ

๒ การเลื่อนตำแหน่ง จะมีผลกระทบต่อความพึงพอใจงานปานกลาง การเลื่อนตำแหน่งจะทำให้ความรับผิดชอบและผลตอบแทนที่สูงขึ้น งานระดับสูงขึ้นจะทำให้ความเป็นอิสระ ความท้าทาย และเงินเดือนที่สูงขึ้นแก่พนักงาน

๓ การบังคับบัญชา จะมีผลต่อความพึงพอใจในงานปานกลาง โดยทั่วไปการบังคับบัญชาที่สร้างความพึงพอใจในงานจะมีอยู่สองลักษณะ อย่างแรกคือการมุ่งเน้นที่คน ผู้บังคับบัญชาจะสร้างความสัมพันธ์แบบสนับสนุนกับผู้ใต้บังคับบัญชา แบบที่สอง คือการมีส่วนร่วม โดยทุกคนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจถึงผลที่จะกระทบต่อพวกเขา

๔ ลักษณะงาน งานที่มีความหลากหลายพอประมาณจะสร้างความพึงพอใจในงานได้สูงที่สุด งานที่มีความหลากหลายน้อยเกินไปจะทำให้พนักงานรู้สึกเบื่อหน่าย งานที่มีความหลากหลายมากเกินไปจะทำให้พนักงานรู้สึกตึงเครียด

๕ กลุ่มงาน การมีเพื่อนร่วมงานที่ร่วมมือและเป็นมิตร จะเป็นแหล่งที่มาของความพึงพอใจงานอย่างหนึ่ง พนักงานต้องการโอกาสพูดคุยกับเพื่อนร่วมงาน และไม่ชอบทำงานที่ทำให้พวกเขาแยกตัวออกจากเพื่อนร่วมงาน กลุ่มงานตอบสนองความต้องการทางสังคมของพวกเขาได้ พนักงานมักจะใช้เพื่อนร่วมงานของเขาเป็นกระบอกเสียงสะท้อนปัญหาของพวกเขา

^{๔๐} สมยศ นาวิการ, **การพัฒนาองค์การและการจูงใจ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒๑ - ๒๒๔.

๖ สภาพแวดล้อมการทำงาน จะเป็นแหล่งที่มาของความพึงพอใจอย่างหนึ่งด้วย อุณหภูมิ ความชื้น การระบายอากาศ แสงสว่างและเสียง ตารางเวลาการทำงาน ความสะอาดของสถานที่ทำงาน และเครื่องมือที่เพียงพอ จะมีผลกระทบต่อความพึงพอใจในงาน

พระสุธีร์ ฐิตสุวตฺตโน สรุปความพึงพอใจไว้ว่า “แรงจูงใจ หรือความพึงพอใจจึงเป็นหัวใจสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการสอนสูง ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนผู้บริหารและผู้สอนจะต้องพยายามสร้างสิ่งจูงใจให้เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนนั้นเกิดความพึงพอใจ มีความสนใจในการเรียนการสอน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ้าผู้บริหารและผู้สอนให้ความสำคัญ ย่อมก่อให้เกิดความประสบความสำเร็จได้ รวมทั้งเป็นความพยายามของผู้เรียนด้วย”^{๔๑}

จูไรรัตน์ นันทเสนา ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้ประยุกต์ทฤษฎีความพึงพอใจในการปฏิบัติของ Herzberg มาใช้ทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน แต่ที่พบว่างานวิจัยที่ประยุกต์ทฤษฎีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของ Herzberg ไปใช้นั้นปรากฏผลสรุปได้สองลักษณะคือ คล้อยตามทฤษฎี หรือ ขัดแย้งกับทฤษฎี ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ^{๔๒}

ความพึงพอใจ จึงเป็นทัศนคติหรือความรู้สึกที่ดีที่มีต่องานที่ตนปฏิบัติ ซึ่งล้วนเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ หลาย ๆ ด้านประกอบกัน ทั้งจากปัจจัยภายนอก เช่น ผู้บังคับบัญชา สภาพแวดล้อมในการทำงาน ฯลฯ และจากปัจจัยภายใน เช่น ลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคล ดังนั้นความพึงพอใจในการทำงานสามารถประเมินได้ ๒ วิธี คือ

๑ วัดความพึงพอใจในภาพรวมของความรู้สึกที่มีต่องาน วิธีการวัดทัศนคติแบบนี้จะใช้คำถามกว้าง ๆ ว่าถ้าพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานแล้วบุคคลนั้น มีความรู้สึกอย่างไรต่องานของเขา ซึ่งผลของการตอบอาจจะอยู่ในระดับที่ ลดหลั่นลงไป

๒ การวัดความพึงพอใจที่มีต่องาน โดยแยกส่วนประกอบของงานออกเป็น ส่วน ๆ เช่น ความพึงพอใจที่มีต่อลักษณะของงานที่ทำ ความพึงพอใจต่อการเลื่อนตำแหน่งงาน นอกจากนั้นก็อาจจะมีการถามความรู้สึกในลักษณะของความรู้สึกในภาพรวมที่มีต่องาน

ไดเร็ค (Direck) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง ทัศนคติในทางบวกของบุคคล ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นความพอใจการปฏิบัติการต่อสิ่งนั้น^{๔๓}

^{๔๑} พระสุธีร์ ฐิตสุวตฺตโน (ผลวัณณะ), ความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในโรงเรียนอานวยศิลป์ธนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)..

^{๔๒} จูไรรัตน์ นันทเสนา, ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการโรงพยาบาลนพรัตน์ ราชธานี, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔).

^{๔๓} Direck, R, A. Comparison of true extension work on Thailand according to certain aspect of their job. Philippines : University of the Philippines, 1972.

อินทรา เพ็งแก้ว ได้ทำการศึกษาทัศนะของนักวิชาการแล้วประมวลความสำคัญของความพึงพอใจในการปฏิบัติงานโดยสรุปว่า^{๔๔}

๑ ความพึงพอใจก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

๒ ความพึงพอใจเสริมสร้างให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจอันดีต่อกันและต่อองค์กร

๓ ความพึงพอใจเสริมสร้างให้ผู้ปฏิบัติงานมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อองค์กร

๔ ความพึงพอใจก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

๕ ความพึงพอใจช่วยเกื้อหนุนให้กฎเกณฑ์ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ สามารถใช้บังคับผู้ปฏิบัติงานให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดี

๖ ความพึงพอใจก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์กร

๗ ความพึงพอใจช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมต่าง ๆ

ทิฟฟิน และแมคคอร์มิก (Tiffin & McCormic,) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นแรงจูงใจของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับผลสัมฤทธิ์และสิ่งจูงใจ (Incentive) และพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ต้องการ^{๔๕}

วัลลภ แดงใหญ่ กล่าวว่า ความพึงพอใจของบุคลากร เป็นสิ่งสำคัญในการบริหาร เพราะจะช่วยก่อให้เกิดผลประโยชน์เกื้อกูลต่องานและองค์กร ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังต่อไปนี้^{๔๖}

๑ สร้างความจงรักภักดี มีความสัตย์ซื่อต่อหมู่คณะและองค์กร

๒ เกื้อหนุนให้ระเบียบข้อบังคับบังเกิดผล ในด้านการควบคุมความประพฤติให้ปฏิบัติตามอยู่ในกรอบแห่งระเบียบวินัยและมีศีลธรรมอันดีงาม

๓ สร้างสามัคคีธรรมในหมู่คณะ และก่อให้เกิดพลังร่วม (group effort) ในหมู่คณะทำให้เกิดพลังสามัคคี

๔ เสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลในองค์กรกับนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร

๕ เกื้อหนุนและจูงใจสมาชิกของหมู่คณะหรือองค์กร เกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร

๖ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์กรที่ตนปฏิบัติงานอยู่ และนอกจากนี้ความความพึงพอใจยังเป็นเครื่องชี้วัดในพฤติกรรมที่สำคัญของบุคลากร คือ

^{๔๔} อินทรา เพ็งแก้ว, “การศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของนักวิชาการศึกษาสำนักงานศึกษาธิการอำเภอในภาคใต้ของประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๔๘).

^{๔๕} Tiffin, J, & McCormic, E, J. *Industrial psychology*, Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall. 1995, pp. 8.

^{๔๖} วัลลภ แดงใหญ่, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในงานของอาจารย์โรงเรียนเหล่าสังกัดกองทัพบก, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต*, (แขนงวิชาบริหารการศึกษา, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒).

- ๑ ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
- ๒ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน
- ๓ ความตั้งใจเอาใจใส่และรู้จักรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายแล้ว
- ๔ ความรู้สึกห่วงกังวลต่อผลที่จะเกิดจากการหยุดงานของตน คือ ไม่ขาดหรือหยุดงานโดยไม่จำเป็น
- ๕ ความพร้อมที่จะรับอาสาในการปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- ๖ ความพร้อมเพรียงในการหมั่นปรึกษาหารือ เกี่ยวกับการเตรียมงาน และการแก้ปัญหาต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาพอ สรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความพึงพอใจมีหลายประการ เช่น ผลตอบแทน หรือค่าจ้างและเงินเดือนจะมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความ พึงพอใจมาก เพราะว่าผลตอบแทนจะเป็นสิ่งที่สามารถใช้ตอบสนองความต้องการของคนได้หลายอย่างการเลื่อนตำแหน่ง จะมีผลกระทบต่อความพึงพอใจงานปานกลาง การเลื่อนตำแหน่งจะทำให้ความรับผิดชอบและผลตอบแทนที่สูงขึ้น ฯลฯ ซึ่งความพึงพอใจจึงจัดเป็นแรงจูงใจของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับผลสัมฤทธิ์และสิ่งจูงใจ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

๒.๒.๑ ความหมายของสภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมกับมนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน โดยไม่อาจแยกออกจากกัน ได้มีผู้ให้ความหมายถึงสิ่งแวดล้อม ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

๑ สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร หมายถึง นโยบายและระเบียบการปฏิบัติ เกี่ยวกับการบริหารภายในสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารต้องบริหารไปในทางที่จะทำให้สถานศึกษาเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งมิตรภาพ เพื่อนร่วมงานภายในสถาบันมีความอบอุ่นมีความรู้สึกว่ามีส่วนร่วม เป็นเจ้าของมีความสุขสบาย อยากทำงานมีความกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น จะเห็นได้ว่าระบบบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพ จะต้องมีความที่คล่องตัวมีอิสระในการดำเนินการทั้งในด้านการบริหาร บุคคล การบริหารด้านงบประมาณ และการบริหารด้านวิชาการ

๒ สภาพแวดล้อมในด้านอาคารสถานที่ ปกติจะหมายถึงอาคารเรียน อาคารประกอบห้องปฏิบัติการห้องสมุดและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับ การดำรงชีวิต และการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา นอกจากนั้นยังรวมถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ ความสะดวกสบายต่าง ๆ เช่น สภาพเมืองและชุมชนที่อยู่รอบสถานศึกษา สภาพทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้ง ของสถานศึกษา สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่เหมาะสมมี ความสงบเพียงพอสำหรับให้ความคิด ห่างจากเสียงรบกวน เช่นเสียงของยานพาหนะ หรือโรงงานต่าง ๆ จำเป็นต้องพิจารณาไม่ให้มีการรบกวนกันขึ้น เช่นสถานที่ประชุม หรือ บรรยายทางวิชาการไม่ควรอยู่ใกล้กับบริเวณจัดกิจกรรมด้านกีฬา ซึ่งการเขยื้อยส่งเสียงดังจนก่อให้เกิดความเครียด

๓ สภาพแวดล้อมในด้านการเรียนการสอน หมายถึง การถ่ายทอดความรู้และ ทักษะแนวความคิดและอุดมการณ์ต่าง ๆ ทั้งหมดให้ปรากฏในตัวนักเรียน กระบวนการดังกล่าวอาจ

รวมถึงวิธีการในการถ่ายทอดการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นระหว่างนักเรียนกับครูผู้สอน องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงานคือ การจัดห้องเรียน บรรยากาศในการเรียนการสอน คุณภาพครูผู้สอน วิธีการสอน หลักสูตร เจตคติที่ดีของครูผู้สอนต่อวิชาที่สอน

๔ สภาพแวดล้อมในการทำงานด้านกลุ่มเพื่อน หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานเดียวกัน นับว่ามีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อครู เพราะเพื่อนร่วมงานสามารถให้กำลังใจในเรื่องทั่ว ๆ ไป และช่วยให้เกิดความคิดหรือประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของครู เพราะในสถาบันการศึกษามีลักษณะการรวมตัว การจับกลุ่มกัน ซึ่งลักษณะการรวมตัวของกลุ่มดังกล่าวมีผลต่อความพึงพอใจ ถ้ากลุ่มเพื่อนมีบรรยากาศที่เป็นกันเอง เข้าอกเข้าใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวโดยสรุปแล้ว สภาพแวดล้อมด้านเพื่อนร่วมงานมีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนความประพฤติ เจตคติ และค่านิยม เพราะถ้าสภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อนดี ทำให้เกิดความรักความผูกพันความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดแนวคิดในการศึกษาถึงหน้าที่ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ที่สามารถนำไปปรับปรุงหรือประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง ในด้านต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีทั้งทางด้านวิชาการ และการปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักแนวคิดเป็นหลักในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

สมิทธิ สระอุบล ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายปัจจัยอื่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันทั้งระบบ”^{๔๗}

สวัสด์ สายประสิทธิ์ ได้ให้ความหมายว่า “เป็นการจัดสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวให้ผู้ที่สัมผัสมีความโน้มเอียงไปกับสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นการปรุงแต่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศใมน่านาวความรู้สึกของเด็กให้มีความสงบ เห็นสิ่งดีงามในธรรมชาติ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชีวิต มีความพึงพอใจที่จะเรียน ทำให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลได้ง่าย”^{๔๘}

วิชัย วรรณพุด ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมว่า “หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติ รวมทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้”^{๔๙}

^{๔๗} สมิทธิ สระอุบล, **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๔๘} สวัสด์ สายประสิทธิ์, **คู่มือสอบและปฏิบัติราชการ**, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสัมพันธ์กราฟฟิคอาร์ต, ๒๕๔๑), หน้า ๖๒๘.

^{๔๙} วิชัย วรรณพุด, **พรรณานะของนักเรียนต่อการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียนประจำวิทยาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิตการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๗).

ธเนศ ขำเกิด กล่าวว่า บรรยากาศในโรงเรียนเป็นสภาวะอันเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแล้วส่งผลถึงความรู้สึกของแต่ละบุคคลเป็นสถานการณ์ที่ไม่อาจมองเห็นหรือจับต้องได้ แต่เป็นสภาพสะท้อนทางความรู้สึกของแต่ละบุคคลเมื่อปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ดีเรียกว่า “บรรยากาศดี” ในทางตรงกันข้ามเมื่อปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกไม่ดีก็เรียกว่า “บรรยากาศไม่ดี”^{๕๐}

กรมสามัญศึกษา ให้ความหมายบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง การรับรู้และความรู้สึกที่สมาชิกในโรงเรียนมีต่อโรงเรียนและอาจารย์รวมถึงความรู้สึกที่พ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชนมีต่อโรงเรียนด้วย ถ้ามีสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจ พอใจ อบอุ่นใจ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจที่ได้เป็นสมาชิก ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดีก็จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ขาดความรักความผูกพันต่อโรงเรียนขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของเบื่อหน่าย ห่างเหิน เฉยเมย ว้าเหว^{๕๑}

พ. โพธิ์ทัพพะ ได้อธิบายความหมายของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนไว้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมการรับรู้หรือความรู้สึกและทัศนคติที่โรงเรียนได้รับจากสมาชิกในโรงเรียนทั้งในทางที่ดีและในทางที่ไม่ดี ความรู้สึกในทางที่ดีนั้นทำให้เกิดความประทับใจ พอใจ และอบอุ่นใจมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจต่อโรงเรียน ความรู้สึกที่ไม่ดีนั้นอาจทำให้ขาดความรักไม่มีความผูกพันปราศจากความเป็นเจ้าของเกิดความเฉยเมย ความเบื่อหน่าย ความห่างเหินและความไม่รับผิดชอบ^{๕๒}

อนันต์ นามทองตัน ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนว่าเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวสมาชิกในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีผลทำให้เกิดความโน้มเอียงไปกับสภาพแวดล้อมนั้นเกิดความรู้สึกและทัศนคติต่อโรงเรียนทั้งในทางบวกและทางลบ ความรู้สึกในทางบวกจะทำให้เกิดความประทับใจ อบอุ่นและพอใจ ความรู้สึกมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของตลอดจนมีความภูมิใจที่ได้เข้ามาอยู่ร่วมเป็นสมาชิก ส่วนทางลบนั้นทำให้เกิดความเบื่อหน่าย หมางเมิน เกิดความเฉยเมยปราศจากความเป็นเจ้าของ^{๕๓}

บุญช่วย จินดาประพันธ์ กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมหมายถึงปัจจัยภายนอกทุกสิ่งทุกอย่างที่อาจมีอิทธิพล และผลกระทบต่องานที่มีชีวิตมีชีวิตรอดและเจริญพันธุ์^{๕๔}

^{๕๐} ธเนศ ขำเกิด, อ้างใน จงกล เทิดประสิทธิกุล, ความพึงพอใจที่มีต่อสภาพแวดล้อมโรงเรียนของนักศึกษาโรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออก (อี.เทค), **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒).

^{๕๑} กรมสามัญศึกษา, อ้างใน จง บุญผ่อง, ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เกาะโพธิ์ถั่วงามวิทยา จังหวัดชลบุรี, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, คณะศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗).

^{๕๒} พ.โพธิ์ทัพพะ, มาสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนกันเถอะ, **มิตรครู**, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๓), หน้า ๓๓ – ๓๕.

^{๕๓} อนันต์ นามทองตัน, บรรยากาศในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร. ๒๕๔๔).

^{๕๔} บุญช่วย จินดาประพันธ์, **การบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๘๑.

อำภา บุญช่วย ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนว่าการจัดสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวให้ผู้ที่ได้สัมผัส ได้มีความโน้มเอียงไปกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ โรงเรียนจึงต้องมีการปรุงแต่งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวความรู้สึกของนักเรียนให้พอใจที่จะเรียนและอยากเรียน^{๕๕}

ชัยพล ทรงสุนทรวงศ์ กล่าวว่า สภาพแวดล้อมหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต เกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์^{๕๖}

คิไจ (Kijai) ได้ศึกษาคุณลักษณะของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จจากปัจจัยพื้นฐาน ๕ ประการ ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน ภาพพจน์ของโรงเรียนความเป็นผู้นำทางวิชาการของโรงเรียน ผู้บริหาร และความสัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียน^{๕๗}

๒.๒.๒ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

สภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในที่นี้ หมายถึง การจัดสภาพบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนจึงควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียน ดังที่นักวิชาการการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

ทองคุณ หงส์พันธุ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของสภาพบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ และทางด้านสังคม เพราะการเรียนรู้และพฤติกรรมของคนจะปรับเปลี่ยนได้ในสภาพสิ่งแวดล้อมอันพอเหมาะ เช่นเดียวกับฝนตกเมื่ออุณหภูมิที่เหมาะสม^{๕๘}

^{๕๕} อำภา บุญช่วย, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๕.

^{๕๖} ชัยพล ทรงสุนทรวงศ์, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

^{๕๗} Kijai, J. J., School effectiveness characteristics and school incentive reward. *Dissertation Abstracts International*, 1987, 48(4), pp. 329 – A.

^{๕๘} ทองคุณ หงส์พันธุ์, สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ครูที่พูดไม่ได้, *คู่มือการพัฒนาสถานศึกษาด้านอาคารสถานที่ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ*. (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

กรมสามัญศึกษา ได้กล่าวว่า โรงเรียนที่มีสิ่งแวดล้อมดี ย่อมจะทำให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ ภาคภูมิใจ สบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของและอยากมาโรงเรียน แต่โรงเรียนที่มีสิ่งแวดล้อมไม่ดี จะทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายห่างเหินและไม่อยากมาโรงเรียน โรงเรียนที่มีสิ่งแวดล้อมดีจะทำให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างเต็มที่มีความสุข แต่ถ้าสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนไม่ดี บุคลากรก็จะมีแต่ความทุกข์ระทม โรงเรียนเปรียบเสมือนบ้านแห่งที่สองของนักเรียน ซึ่งนักเรียนจะต้องใช้ชีวิตในการเรียนเป็นเวลาหลายชั่วโมงในแต่ละวัน โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งนักเรียนยังอยู่ในช่วงวัยควรได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ โรงเรียนจึงควรจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้คล้ายหรือดีกว่าที่บ้าน โดยสนองความต้องการของนักเรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา^{๕๙}

ณุตตรา แทนซ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า “การที่นักเรียนได้อยู่ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และความรักในโรงเรียน ในสถาบัน ความรู้สึกเช่นนี้จะไปสู่ความรัก ความหวงแหน ในชื่อเสียงของโรงเรียนถ้าโรงเรียนสร้างความรู้สึกเช่นนี้ให้เกิดขึ้นได้ ก็จะเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของนักเรียนไปในตัว เพราะนักเรียนย่อมจะไม่พยายามให้โรงเรียนที่ตัวเองรักและภูมิใจต้องเสียชื่อเสียง เพราะการกระทำของตัวเอง”^{๖๐}

เกษม จันทรแก้ว กล่าวถึง ระบบการจัดสภาพแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อมมีสมบัติเฉพาะตัวจึงมีกระบวนการสร้างปรากฏการณ์ความเป็นสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ส่งผลต่อการแสดงเอกลักษณ์ พฤติกรรมและเอกลักษณ์ต่างกันไปด้วยดังนั้นการที่จะกำหนดกิจกรรมการจัดสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ให้ยั่งยืนเสมอเพื่อให้ได้ความยั่งยืนของกระบวนการดังกล่าวด้วยการกำหนดกิจกรรมการจัดควรมีแนวทางดังนี้^{๖๑}

๑ การมีวิสัยทัศน์ต่อการจัดสิ่งแวดล้อม การกำหนดกิจกรรมการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้จัดการสิ่งแวดล้อมต้องมีวิสัยทัศน์ต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่าง ถ่องแท้และสามารถประยุกต์ได้ อันได้แก่วิสัยทัศน์ในการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน การฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรม การกำจัดบำบัดของเสีย มลพิษและควบคุมกิจกรรม การจัดการ เหล่านี้ทำให้การกำหนดกิจกรรมได้อย่างผสมผสานกลมกลืน

ชลอ ไกรทอง กล่าวว่า ประเภทของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ^{๖๒}

๑. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ได้แก่ อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ สารานุกรมโภค สนาทีกีฬา สวนหย่อม บริเวณโรงเรียน วัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ต่าง ๆ

^{๕๙} กรมสามัญศึกษา, *การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : กรมสามัญศึกษา, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

^{๖๐} ณุตตรา แทนซ์, *การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนสิ่งแวดล้อมดีเด่น ระดับประถมศึกษา ปีพ.ศ. ๒๕๔๑*, *วิทยานิพนธ์ ศษ.ม (สิ่งแวดล้อมศึกษา)*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

^{๖๑} เกษมจันทรแก้ว, *การจัดสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน*, (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗๕ – ๒๗๖.

^{๖๒} ชลอ ไกรทอง, *พรรณชนะของครูต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*, *วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๗).

๒ สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน การบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์

๓ สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการภายในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนร่วมกันทำงานและอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข

ดังนั้นสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพและคุณภาพของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี เพราะสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางด้าน ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และทางด้านสังคม นอกจากนี้ โรงเรียนยังเปรียบเสมือนบ้านแห่งที่สองของนักเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งนักเรียนยังอยู่ในช่วงวัยควรได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ โรงเรียนจึงควรจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้คล้ายหรือดีกว่าที่บ้าน

๒.๒.๓ หลักการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ปัจจุบันการศึกษาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน จัดได้ว่าเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เพราะผลที่ได้จากการศึกษาสภาพแวดล้อมโรงเรียนจะทำให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายของโรงเรียนเข้าใจลักษณะ และสภาพที่แท้จริงของโรงเรียนที่รับผิดชอบอยู่มากขึ้น และจะได้มีข้อมูลที่สำคัญไปใช้ในการวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามีนักการศึกษาทั้งในระดับอุดมศึกษา และระดับอื่น ๆ ได้คิดค้นหาหลักการที่จะใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นจำนวนมาก เช่น

สมหวัง พินยานุวัฒน์ ได้ประมวลวิธีการศึกษาสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาและได้สรุปว่ามี ๓ วิธี ดังนี้^{๒๓}

๑ วิธีศึกษาภาพพจน์ของสถานศึกษา (The Image Approach) กระทำได้โดยให้สมาชิกในสถานศึกษารายงานความรู้สึก ความประทับใจเกี่ยวกับสถานศึกษาที่ตนสังกัด เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแบบนี้ได้แก่

๑.๑ ดัชนีลักษณะของสถานศึกษา โดยเป็นเครื่องมือสำเร็จรูปประกอบด้วยข้อคำถาม ๓๐ ข้อ ให้ผู้ตอบพิจารณาว่าแต่ละข้อถูก หรือผิด ไปจากลักษณะของสถานศึกษาที่สังกัดอยู่

๑.๒ มาตรฐานประเมินค่าสภาพแวดล้อมสถานศึกษา ซึ่งจะสอบถามครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของนักศึกษา ๕ ประเภท คือ นักศึกษาสามารถนำความรู้จากการศึกษาไปปฏิบัติ (Practicality) นักศึกษารู้จักติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน (Community) นักศึกษารู้จักตระหนักและสำนึกในหน้าที่ของตนเอง (Awareness) นักศึกษาเป็นผู้มีระเบียบแบบแผน และปฏิบัติตัวได้เหมาะสม (Propriety) และนักศึกษาคือผู้ใฝ่รู้ค้นคว้า และแสวงหาความรู้อยู่เสมอ (Scholarship)

๒ วิธีศึกษาคุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษา (The Student Characteristics Approach) การศึกษาวิธีนี้ทำได้โดยให้นักศึกษาแต่ละคนตอบแบบสอบถามบรรยายถึงคุณลักษณะของตนเองแล้วนำมา

^{๒๓} สมหวัง พินยานุวัฒน์, การกำกับและประเมินโครงการ (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : กองนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

หาค่าเฉลี่ยคุณลักษณะของนักศึกษาสถาบันนั้น ๆ โดยมีความเชื่อว่าคุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษาจะถูกกำหนดหรือแต่งเติมเสริมสร้างโดยสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

๓ วิธีศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งเร้า (The Stimulus Approach) การศึกษาวิธีนี้ทำได้โดยกระตุ้นให้นักศึกษาแสดงพฤติกรรม กิจกรรม หรือลักษณะต่าง ๆ ออกมาโดยมีสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นสิ่งที่เร้า การศึกษาวิธีนี้ แอสติน เชื่อว่าสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ๔ ประเภท คือ สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมด้านการเรียน สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน และสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร จะเป็นสิ่งเร้าให้นักศึกษากระทำกิจกรรม หรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมหรือพฤติกรรมเหล่านี้ จะเป็นตัวชี้ลักษณะสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาได้

ปริศนา ตันติเจริญ ได้ให้แนวคิดหลักการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้หลากหลายพอสรุปได้ดังนี้^{๖๔}

๑ สิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาต่อเนื่อง หรือการศึกษาตลอดชีวิต (Life Long Education)

๒ สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary)

๓ สิ่งแวดล้อม เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Participation)

๔ สิ่งแวดล้อม เน้นการพัฒนาความคิดเชิงวิเคราะห์ (Critical Thinking)

๕ สิ่งแวดล้อม เน้นการพิจารณาสิ่งแวดล้อมทั้งหมด (Totality)

๖ สิ่งแวดล้อมศึกษา เน้นการศึกษาสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาตินจนถึง ระดับสากล

๗ สิ่งแวดล้อมศึกษา ต้องใช้สิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์ในการเรียนโดยถือว่าเป็นวิธีการในการศึกษาวิธีหนึ่ง และมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง

๘ สิ่งแวดล้อมศึกษาเน้นการให้ผู้เรียนมีบทบาทในการวางแผนจัดประสบการณ์การเรียน พร้อมให้โอกาสในการตัดสินใจและยอมรับในผลที่เกิดขึ้นด้วย

รวิวรรณ ชินตระกูล ได้เสนอแนะการจัดสภาพแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะไว้ดังนี้^{๖๕}

๑ ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียนควรเลือกสถานที่ปลูกสร้างโรงเรียนในที่ที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน ปลอดภัย สวยงามและสามารถใช้เนื้อที่ให้เป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรม สันทนาการให้มากที่สุด ที่มีการสัญจรไปมาสะดวก ไม่ควรห่างไกลจากย่านชุมชนเกินกว่า ๒ กิโลเมตร ควรจัดให้ปลอดภัยจากอันตรายในท้องถนนหลวง โรงเรียนควรจัดให้ห่างจากสถานที่ที่มีเสียงรบกวน หรือเสียงรบกวนประจำจนเป็นเหตุรำคาญ เช่น โรงงานไหมหิน โรงงานซีเมนต์ เป็นต้น และควรตั้งให้ห่างจากแหล่งทิ้งขยะมูลฝอย และแหล่งน้ำโสโครกไม่น้อยกว่า ๕๐๐ เมตร เพื่อให้พ้นจากกลิ่น ฝุ่น ละออง และแมลง ตลอดจนสัตว์ที่อาจเป็นพาหนะนำโรคและก่อเหตุรำคาญ

^{๖๔} ปริศนา ตันติเจริญ, *คู่มือแนวทางการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ระดับประถมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๖๕} รวิวรรณ ชินตระกูล, *ความคิดของนักเรียนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา, วิทยานิพนธ์ กศม. (การบริหารการศึกษา)*, (สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔).

๒ อาคารเรียนและอาคารประกอบ อาคารควรสร้างอาคารเรียนให้มีขนาดพอเหมาะกับจำนวนนักเรียน ต้องคำนึงถึงภัยธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้น เช่น พายุ น้ำท่วม อาคารไม่ควรหันหน้าไปทางทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตก ควรหันหน้าไปทางทิศที่จะได้รับลมดี แสงแดด และฝนไม่รบกวนมากนัก

๓ ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน ห้องเรียนควรมีขนาด ๖ x ๘ เมตรหรือ ๗ x ๙ เมตร ส่วนสูงของห้องเรียนจากพื้นถึงฝ้าต้องไม่น้อยกว่า ๓.๕๐ เซนติเมตร การจัดห้องควรให้แสงสว่างเข้าทางซ้าย และไม่มีแสงเข้ารำคาญตาทางด้านหน้า หรือหลังชั้น ห้องเรียนควรจัดให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีตะกร้าสำหรับทิ้งขยะทุกห้อง และมีไว้ประจำกระดานชอล์ค ควรทำความสะอาดแปรงทุกวัน กระดานชอล์คควรมีรางรองผงชอล์คขอบล่างให้กว้างพอ เพื่อมิให้ฝุ่นผงชอล์คปลิวไปตกพื้นห้อง หรือควรจะเป็นกระดานไวท์บอร์ด จะทำให้ไม่มีฝุ่นชอล์คฟุ้งกระจาย

๔ การระบายถ่ายเทอากาศและแสงสว่าง ถ้าการถ่ายเทอากาศไม่ดีพออากาศจะร้อนอบอ้าว เด็กจะง่วงเหงาหาวนอน ควรจัดให้มีช่องลมและประตูหน้าต่างให้เพียงพอ แสงสว่างที่เพียงพอในการอ่านหนังสือได้สบายตา เนื้อที่ของประตูหน้าต่าง ควรเป็น ๑ ใน ๔ ของพื้นที่ห้อง เพื่อให้ห้องเรียนมีแสงสว่างและระบายอากาศเพียงพอ ควรมีม่านหน้าต่างบังแสงที่เกินความพอดีบริเวณใกล้ห้องเรียน ถ้าจะปลูกต้นไม้ใหญ่ควรปลูกให้ห่างจากอาคารเรียนไม่น้อยกว่า ๘ เมตร เพื่อไม่ให้บังแสงสว่างและขัดขวางการระบายอากาศ

๕ โรงอาหาร นอกจากโต๊ะและม้านั่งแล้ว ควรจัดให้มีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและจัดให้มีอ่างน้ำหรือที่สำหรับล้างมือ และล้างภาชนะที่ใช้ในการรับประทานอาหาร ที่รองรับเศษอาหารและขยะอาหารที่แม่ค้านำมาขายควรเป็นอาหารที่ปราศจากอันตราย เช่น อาหารไม่ใส่น้ำส้มสายชู ควรควบคุมความสะอาดอย่างใกล้ชิดทั้งผู้ปรุงขาย และผู้เสิร์ฟอาหาร เป็นต้น

๖ โรงครัว ไม่ควรตั้งอยู่ใกล้อาคารเรียน ใกล้สิ่งโสโครก พื้นห้องต้องทาสีด้วยวัสดุที่ง่ายต่อการทำความสะอาด มีแสงสว่างพอ การระบายอากาศดีเพราะโรงครัวมีความร้อนและกลิ่นมาก คนปรุงอาหารจะต้องอยู่ในโรงครัววันละหลายชั่วโมง เต้าไฟไม่ควรวางบนพื้นราบควรตั้งสูงพอให้ยืนปรุงอาหารได้เหนือเต้าไฟควรมีปล่องไฟ เพื่อดูดควันออกไปจากโรงครัว เพราะควันส่วนหนึ่งมีก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ ซึ่งเป็นพิษ จัดทำรางระบายน้ำให้เศษอาหารไปจากโรงครัวมิฉะนั้นเศษอาหารจะบูดเน่า ส่งกลิ่นเหม็น เป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวันและเชื้อโรค มีถังใส่ขยะมูลฝอย เศษอาหารที่มีฝาปิดมิดชิด ไม่รั่ว และมีปริมาณให้เพียงพอกับเศษอาหารและขยะมูลฝอยวันต่อวัน มีน้ำสะอาดสำหรับปรุงอาหาร และล้างภาชนะให้เพียงพอ

๗ สนาม ควรอยู่ทางด้านหน้าของโรงเรียน รักษาให้เรียบร้อย และปลอดภัยอยู่เสมอคือ จะต้องเป็นพื้นที่เรียบ ปราศจากก้อนอิฐ ก้อนหิน หรือตอไม้ มีการระบายน้ำดี ไม่เป็นฝุ่นในฤดูแล้ง หรือเป็นโคลนในฤดูฝน ริมขอบสนามควรปลูกต้นไม้ใบหญ้าและมีกิ่งก้านสาขามากที่พอที่จะเอาไว้มองบังแดด มีม้านั่งและถังขยะไว้เป็นระยะ ๆ ด้านที่ติดกับถนน ควรทำรั้วกัน หรือปลูกไม้พุ่มเป็นเขตระหว่างสนามกับถนน

๘ น้ำดื่ม น้ำใช้ โรงเรียนต้องจัดน้ำสะอาดไว้ให้ดื่มและใช้อย่างพอเพียง และต้องคอยดูแลจุดน้ำดื่มให้สะอาดอยู่เสมอ ควรติดตั้งเครื่องกรองน้ำให้มีขนาดเพียงพอที่จะดื่มได้ทัน และควรมีถังหรือบ่อเก็บที่สะอาด มีขนาดเพียงพอที่จะใช้ได้อย่างขาดแคลนภาชนะที่ใส่น้ำไว้บริโภคต้องรักษาให้

สะอาดอยู่เสมอ ควรเป็นชนิดมีก๊อกไขน้ำได้ก็จะดีมาก น้ำล้างมือ อ่างล้างมือ ควรแยกจัดไว้ต่างหาก ไม่ควรปนกับน้ำดื่มและไกลจากห้องส้วม ในโรงอาหาร อ่างล้างมือควรมีอย่างน้อย ๑ ที่ต่อนักเรียน ๕๐ คน

๙ ส้วมและที่ปัสสาวะโรงเรียนต้องจัดส้วมที่ถูกต้องสุขลักษณะและสมดุลกับจำนวนนักเรียนเพื่อถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ควรแยกส้วมนักเรียนหญิงไว้ห่างจากกันหรือคนละห้อง ต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลรักษาความสะอาดเป็นประจำ ควรใช้น้ำชำระภายในห้องส้วมและ ควรมีถังใส่ขยะไว้ในห้องส้วม

๑๐ การกำจัดขยะมูลฝอย การระบายน้ำและการดูแลรักษาความสะอาด สถานที่ทั่วไปขยะมูลฝอยส่วนใหญ่ จะเป็นเศษอาหาร ส่วนประกอบอย่างอื่นมีน้อย ห้องเรียน ทุกห้องควรมีตะกร้าสำหรับใส่เศษกระดาษและมูลฝอยแห้ง ซึ่งต้องนำไปทิ้งในที่ทิ้งทุกวัน ที่ทิ้งขยะควรแยกเป็นส่วน ๆ และมีป้ายติด เช่น ขยะแห้ง ขยะเปียก ขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ และขยะมีพิษ เป็นต้น

๑๑ การระบายน้ำ ได้แก่ การระบายน้ำโสโครกรวมทั้งการระบายน้ำฝนที่ขังอยู่ตามพื้นที่ในบริเวณโรงเรียน น้ำเหล่านี้เมื่อขังอยู่นาน ๆ ก็จะทำให้เกิดกลิ่นรบกวน และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ควรทำทางระบายน้ำโดยใช้วัสดุถาวร หรือขุดดินเป็นทางระบาย และควรมีขนาดและความลาดให้ปริมาณของน้ำ ถ้าวางแผนระบายน้ำไว้หลาย ๆ ทางจะดีกว่าทำทางระบายน้ำในทางเดียว น้ำโสโครก ควรทำทางระบายลงสู่ถังหรือบ่อซึม ไม่ควรระบายไปลงสู่แม่น้ำลำคลอง

๒.๒.๔ แนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนเป็นการพัฒนานักเรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาทางด้านความรู้สึคนึกคิดมีจิตใจ และมีคุณธรรม รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาซึ่งแผนการพัฒนาศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพของคนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดโดยได้กำหนดแผนงานหลักเพื่อพัฒนาการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙ เรื่องการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีแนวทางและมาตรการด้านการปรับปรุงการกระบวนกรเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดศรีสมรพุ่มสะอาด โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้^{๖๖}

๑. ให้ผู้สอนปรับวิธีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล

๒. ให้ผู้สอนจัดวิธีการเรียนการสอน ให้มีความหลากหลายในรูปแบบการเรียนการสอนก็ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและเงื่อนไขของท้องถิ่น

๓. เชื่อมโยงการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชากับสภาพปัญหา และประสบการณ์จริง

๔. ให้สถาบันการศึกษาเสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อม เพื่อส่งผลต่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

^{๖๖} ศรีสมร พุ่มสะอาด, อ้างใน ญัฐยาพร ดุขดี, การศึกษาสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕).

๕. ให้หน่วยงานทางการศึกษาปรับปรุงระบบการวัดและประเมินผลการเรียนโดยมุ่งเน้นการวัดความรู้ความคิดในลักษณะรวบยอดแทนการวัดผลเป็นรายวิชาเพียงอย่างเดียว

๖. กระทรวงการศึกษามีการตรวจจัดทำข้อสอบมาตรฐานในวิชาทักษะพื้นฐานที่เป็นวิชาแกนสำคัญเพื่อตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

๗. กระทรวงการศึกษามีการปรับปรุงระบบการคัดเลือกเข้าเรียนต่อในทุกระดับการศึกษาโดยสะท้อนจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษา^{๖๗}

มาลินี จุลวัจนะ กล่าวว่า การพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อสุขภาพอนามัยที่ดีเป็นแนวคิดที่ใช้พื้นที่ที่เป็นเป้าหมาย และกลวิธีสำคัญที่ใช้กันหลาย ๆ ประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในบ้าน สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สิ่งแวดล้อมในสถานที่ทำงาน สิ่งแวดล้อมทั่วไป ในสถานที่สาธารณะทุกแห่งที่คนเราอยู่ ดังนั้น แนวคิดหลักจึงมีว่าสภาวะแวดล้อมตัวเรานี้ จะมีส่วนกำหนดสุขภาพอนามัยของบุคคลนั้นมากกว่าการบริหารสาธารณสุข ที่มีอยู่ ดังนั้น จึงควรให้ผู้มีอำนาจและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้สร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพ โดยสร้างแผนเพื่อพัฒนาสุขภาพในชุมชนร่วมกัน ระหว่างองค์กร ภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชนและประชาชน อาทิเช่น สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีการวางแผนร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง นักเรียนเจ้าหน้าที่ด้านการศึกษา เพื่อพิจารณาจัดการหาน้ำดื่มสะอาด การสุขาภิบาลทั่วไป สุขาภิบาลอาหาร และสนามเด็กเล่นที่ปลอดภัยซึ่งขณะนี้อังค์การอนามัยโลก มีรูปแบบของการดำเนินงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมบ้างแล้ว ได้แก่ สิ่งแวดล้อมชุมชน สิ่งแวดล้อมโรงเรียน สิ่งแวดล้อมในสถานที่ทำงาน^{๖๘}

แอสติน (Astin) ได้อธิบายแนวคิดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน (School Environment) ไว้ว่า หมายถึงลักษณะใด ๆ ก็ตามของสถานศึกษาที่เป็นสิ่งเร้า (Stimulus) ที่มีศักยภาพและอิทธิพลต่อนักศึกษา สภาพแวดล้อมในการทำงานมีองค์ประกอบ ๔ ด้าน คือ^{๖๙}

๑) การจัดสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร

สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร ได้แก่การดำเนินการใดๆ ภายในโรงเรียนให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรและตัดสินใจซึ่งสังเกตได้จากการดำเนินงานของการบริหารที่รับส่งนักเรียน การประกันอุบัติเหตุให้กับนักเรียน การรักษาความปลอดภัยภายในโรงเรียน ความสะอาดของโรงเรียน รวมถึงภายในห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องประชุม ห้องน้ำ โรงอาหารอย่างมีระบบก็ต้องอาศัยครูผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะให้กับผู้เรียน ด้วยลักษณะของการมีส่วนร่วม การร่วมมือสามารถเรียนรู้พฤติกรรมและความรู้สึกทางด้านจิตวิทยาของผู้ร่วมงานได้มากทำให้รู้เท่าที่แท้แต่ละคนมีความคิดเห็น ความสามารถอย่างไร เป็นการเปิดโอกาสให้ได้ใช้ความรู้ความสามารถของแต่ละคนได้อย่างเต็มที่ ส่งผลทั้งโดยทางตรงและส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ในสังคมในอนาคตการจัดการ

^{๖๗} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, คู่มือการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน (พิมพ์ครั้งที่ ๕), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๓ – ๕๗.

^{๖๘} มาลินี จุลวัจนะ, เมืองที่น่าอยู่ ความหวังของคนเมือง, วารสารสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, (๒๕๔๐) ๑๙ (๑), หน้า ๑ – ๔.

^{๖๙} Astin, W. A., *The college environment*. (New York : America Council on Education). 1968, pp. 67.

ด้านต่าง ๆ ด้วยลักษณะของการบริหารที่ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีนั้น เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบายควรให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบัน และปัญหา มากำหนดเป็นนโยบายในการแก้ปัญหาและพัฒนางานของโรงเรียน

ธงชัย สันติวงษ์ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือร่วมงานโดยการให้มีส่วนร่วมในงานเป็นการส่งเสริมให้มีการร่วมมือจากกลุ่ม สามารถเรียนรู้พฤติกรรมและความรู้สึกทางด้านจิตวิทยาของผู้ร่วมงานได้มาก ทำให้รู้เท่าที่รู้ แต่แต่ละคนมีความสามารถมีความคิดเห็นอย่างไร เป็นการเปิดโอกาสให้ได้ใช้ความรู้ความสามารถของแต่ละคนได้อย่างเต็มที่^{๗๐} ซึ่งสอดคล้องกับ

นิพนธ์ จิตต์ภักดี ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่องระบบและ การดำเนินงานของหน่วยงานแล้ว ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่องระบบและเรื่อง การดำเนินงาน ผู้ปฏิบัติย่อมอุทิศตนเพื่องาน และมีขวัญในการปฏิบัติงานดี การมอบหมายงานและการสั่ง การก็เป็นไปตามสายการบังคับบัญชาอย่างแจ่มชัดเหมาะสมกับความสามารถ ไม่เกินกำลังมอบหมาย งาน และติดตามดูแลช่วยเหลือถามไถ่ ดูแลความเหน็ดเหนื่อย ยกย่องชมเชย มีการสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการให้หลาย ๆ รูปแบบ เป็นต้น^{๗๑} การบริหารทางด้านวางแผนอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นหลักการทางการศึกษาเน้นหลักการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือสังคมในอนาคต นักวางแผน และ นักบริหารที่มีอุดมการณ์ ต้องยึดหลักทางการศึกษาเป็นหัวใจ สำคัญในการทำงานจะต้องใช้ความรู้ความสามารถและพยายามค้นหาแหล่งสนับสนุนทั้งทางด้าน การเงิน และวัสดุอุปกรณ์จากแหล่งต่าง ๆ มาช่วยสร้างบรรยากาศทางการศึกษาที่ส่งผลทั้งโดย ทางตรงและส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ในสังคมในอนาคต

จันทราณี สงวนนาม สถานศึกษาเป็นองค์กรทางการศึกษา (Educational Organization) ซึ่งแตกต่างจากองค์กรธุรกิจ (Business Organization) การบริหารการศึกษา (Educational Administration) จะเน้นที่การเรียนการสอน หลักสูตร โปรแกรมการศึกษา การ พัฒนาการสอน และการประเมินผลการสอนซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนานักเรียน^{๗๒}

อุทัย บุญประเสริฐ และ ชโลมใจ กิงคารวัฒน์ กล่าวว่า งานในสถานศึกษาซึ่งอยู่ใน ความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องการดูแลควบคุม เพื่อให้การบริหารงานสถานศึกษามี ประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วย งานวิชาการ งานกิจการนักเรียนนักศึกษา งานบุคลากร งานด้าน อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริหารสถานศึกษางานบริหารทั่วไปงานธุรการ การเงินและพัสดุ งานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน^{๗๓}

^{๗๐} ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การทฤษฎีและการออกแบบ (พิมพ์ครั้งที่ ๘)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๒๒.

^{๗๑} นิพนธ์ จิตต์ภักดี, **การพัฒนาทีมงานให้มีประสิทธิภาพ, วารสารประชากรศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗.

^{๗๒} จันทราณี สงวนนาม, **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๗๓} อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงคารวัฒน์, **หลักและแนวทางในการนิเทศภายในโรงเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์น, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

พรพจน์ พจน์พัฒน์พล สรุปไว้ว่าสภาพแวดล้อมในโรงเรียนด้านการบริหาร คือการดำเนินการในโรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร การจัดระบบทำงาน การบังคับบัญชาที่มีความเป็นกันเอง มีความเป็นประชาธิปไตยบุคลากรในโรงเรียนมีส่วนในการบริหารและตัดสินใจ^{๗๔}

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนด้านการบริหาร คือ การจัดการระบบงานของสถานศึกษา โดยเกิดจากการร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารและการตัดสินใจในเรื่องของบริการรับส่งนักเรียน การประกันอุบัติเหตุให้กับนักเรียนการรักษาความปลอดภัยภายในโรงเรียนความสะอาดของบริเวณโรงเรียน ซึ่งรวมถึงความสะอาดภายในห้องเรียน ห้องพักครู ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ โรงอาหาร บริเวณน้ำดื่ม น้ำใช้ ห้องสุขา การจัดสวัสดิการในด้านทุนการศึกษาให้นักเรียน และการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา

อุทัย บุญประเสริฐกล่าวว่างานในสถานศึกษาซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องการจัดการดูแลควบคุม เพื่อให้การบริหารงานสถานศึกษามีประสิทธิภาพนั้นประกอบด้วยงานวิชาการ งานกิจการนักเรียนนักศึกษา บุคลากร งานด้านอาคารสถานที่ และสิ่งที่อำนวยความสะดวกในการบริหารสถานศึกษา งานบริหารทั่วไป งานธุรการ การเงินพัสดุ และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน^{๗๕}

บรูค (Brook) มีความเห็นเกี่ยวกับการบริหารว่า นักศึกษาที่มีลักษณะพิเศษ คือ มีความกระตือรือร้นสนใจ ในสิ่งที่แปลกใหม่ และสภาพสังคมชอบความยุติธรรมสถานศึกษาจึงควรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหาร ออกกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ อาจารย์และฝ่ายกิจการนักศึกษาควรเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อนักศึกษาเป็นตัวแทนของนักศึกษาที่จะเสนอข้อเรียกร้องต่อสถานศึกษา เป็นที่ปลูกฝังค่านิยมทัศนคติที่ถูกต้องให้กับนักศึกษา และเป็นผู้คอยตักเตือน แนะนำแก่นักศึกษาที่ประพฤติผิดกฎ ระเบียบของสถานศึกษา^{๗๖}

สรุป สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร เป็นกระบวนการที่ดำเนินการทางด้านกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาเพื่อที่จะให้การศึกษาแก่ผู้เรียนมีความรู้ มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรม มีความสามารถมีทักษะวิชาชีพในการทำงานเป็นสมาชิกที่ดีตามความต้องการของสังคม

^{๗๔} พรพจน์ พจน์พัฒน์พล, ศึกษาการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดเทพนิมิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑, งานวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘).

^{๗๕} อุทัย บุญประเสริฐ, **หลักและแนวทางในการนิเทศภายในโรงเรียน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์น, ๒๕๒๘), หน้า ๕.

^{๗๖} Brook, L.G., **The Modern University**, (London: Andre Deutsch, 1965), pp. 45.

๒) การจัดสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่

การจัดสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ การจัดตกแต่งสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น บริเวณ โรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียน อาคารประกอบต่างๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องถึงลักษณะสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ สภาพอาคารที่มีความสะอาดสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยถูกสุขลักษณะมีความสะดวก มีการจัดตกแต่งให้สดชื่นด้วยสวนหย่อม การจัดและการสร้างสภาพสิ่งแวดล้อม ด้านอาคารสถานที่นั้นแต่ละโรงเรียนมีสภาพของปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวคิดและดุลยพินิจของบุคลากรภายในโรงเรียนนั้น ๆ ที่จะสร้างให้เกิดขึ้นแต่ควรอยู่ภายใต้หลักการของ **“การร่วมคิด ร่วมทำ”** ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความรู้สึที่ดีความรู้สึของการมีส่วนร่วม ความรู้สึเป็นเจ้าของ โดยเฉพาะนักเรียนซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ผู้บริหาร และครู-อาจารย์ ควรยอมรับว่านักเรียนทุกคนมีความสามารถ และเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนที่มีความรักความผูกพันและปรารถนาดีต่อโรงเรียน ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นตัดสินใจร่วมวางแผนจัดสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ภายใต้การแนะนำของผู้บริหารและครู อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงนโยบายที่จะเกิดขึ้นแก่เด็กนักเรียนที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา

เทศ แก้วกลสิกรรม ได้ให้ความหมายของอาคารสถานที่ไว้ว่าการบริหารอาคารสถานที่หมายถึง การที่ผู้บริหารรู้จักจัดหา รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในการดำเนินงาน ใช้อาคารที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการควบคุมดูแลรักษา การให้บริการแก่ชุมชน และรู้จักบำรุงอาคารที่มีอยู่ให้คงสภาพดี ตอบสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ ร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด และนอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่า การจัดอาคารเรียนให้ดีที่สุดควรมีดังนี้^{๗๗}

- ๑ ควรสามารถดัดแปลงให้เข้ากับความต้องการทางการศึกษาได้
- ๒ ควรมีความปลอดภัย
- ๓ ควรถูกสุขลักษณะ กล่าวคือ ทุก ๆ ห้องมีแสงสว่างธรรมชาติอย่างเพียงพอ อาคารเรียนต้องมีห้องน้ำ ห้องส้วมทุกชั้น มีหน้าต่างถ่ายเทอากาศได้เป็นอย่างดี มีน้ำดื่มอย่างเพียงพอ
- ๔ มีความสะดวกสบาย
- ๕ สามารถขยายต่อเติมอาคารเรียนให้ได้มากที่สุดโดยเสียค่าใช้จ่ายอย่างประหยัด
- ๖ มีความยืดหยุ่น สามารถดัดแปลงห้องด้านยาวได้เมื่อมีความจำเป็น
- ๗ อาคารเรียนมีความคงทนถาวร
- ๘ ประหยัด

วันเพ็ญ จิตต์เจริญธรรม ได้เสนอแนวคิดในการจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้นั้นควรกระทำดังนี้^{๗๘}

- ๑ ควรมีการปรับปรุงห้องเรียนอยู่เสมอ เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศใหม่ ๆ กับนักเรียนและผู้พบเห็น ตลอดจนทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเกิดความสบายใจ

^{๗๗} เทศ แก้วกลสิกรรม, การจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๑ – ๕.

^{๗๘} วันเพ็ญ จิตต์เจริญธรรม, รายงานการวิจัยความคิดเห็นของนักเรียน นักศึกษาและครูอาจารย์ต่อการจัดการศึกษาสิ่งแวดล้อม ภายในวิทยาลัยอาชีวศึกษา, (ฉะเชิงเทรา : วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕ – ๒๖.

๒ ห้องเรียนควรมีระเบียบเรียบร้อย และสะอาด เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำให้ห้องเรียนน่าอยู่

๓ ห้องเรียนควรมีความสวยงาม และสร้างความสนใจต่อผู้เรียนและผู้พบเห็น

๔ ควรมีการเสริมสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ อาจจัดในรูปของป้ายนิเทศ คำขวัญ และมุมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ และเป็นการโน้มน้าวจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

๕ ควรจัดบรรยากาศให้เหมาะสมกับวัยและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของผู้เรียน

๖ การจัดบริการแนะแนวสนองความต้องการของเด็ก

๗ กำหนดความรับผิดชอบงาน และตอบสนองงานที่ได้รับมอบหมายเพื่อสังคมส่วนรวมทั้งในห้องและนอกห้องเรียน โดยการจัดให้มีกิจกรรมทำงานกลุ่มและงานบริการ

๘ จัดให้มีการสรุปและเน้นความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนเพิ่มเติมเวลาพักหรือนอกเวลา

สุรพันธ์ ยันต์ทอง กล่าวว่า การบริหารงานอาคารสถานที่และบริเวณหมายถึง การจัดการดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่และบริเวณที่ใช้ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้^{๗๙}

วิชัย โสสุวรรณจินดา กล่าวว่า การบริหารอาคารสถานที่เป็นการควบคุมดูแล การประสานงาน การบริการในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ให้ดำเนินการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และพึงพอใจด้วยกันทุกฝ่าย^{๘๐}

ทองคุณ หงส์พันธุ์ กล่าวว่า สภาพสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนล้วนมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กบรรยากาศสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นทั้งสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก สภาพบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดีมีผลต่อสุขภาพจิตของเด็ก ย่อมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางด้านสติปัญญาของเด็กเป็นสิ่งที่สนใจให้เด็กอยากเรียน มีผลต่อเด็กสุขภาพจิต เด็กจะร่าเริงแจ่มใสสนุกสนาน สิ่งที่โรงเรียนควรจัดให้มีหรือดูแลเอาใจใส่ เป็นอันดับแรก ๆ และเห็นด้วยตาเปล่าคือ^{๘๑}

๑. โรงอาหาร หรือสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร อันจะก่อให้เกิดความสำเร็จแก่นักเรียน คือ มีอาหารที่รับประทานเป็นการเสริมสุขภาพพลานามัย และมีการฝึกสุขนิสัยในการกิน ตลอดจนการรักษาความสะอาดที่เกี่ยวกับการกิน

๒. สถานที่เล่นกีฬาหรือสถานที่พักผ่อน ในยามว่างเรียนสามารถช่วยนักเรียนให้ได้พักผ่อนหรือเล่นระหว่างพักเรียนเป็นการคลายเครียด ให้ฝึกสุขนิสัยทางกีฬา และส่งเสริมสุขภาพ

^{๗๙} สุรพันธ์ ยันต์ทอง, การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : ทิพย์อักษร, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๑.

^{๘๐} วิชัย โสสุวรรณจินดา, ระบบงานธุรการสมัยใหม่, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ:ดีไลต์จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๙.

^{๘๑} ทองคุณ หงส์พันธุ์, คู่มือการพัฒนาสถานศึกษาด้านอาคารสถานที่ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ., หน้า ๑๘.

๓. ห้องสมุด อาจอยู่ในรูปมาตรฐานหรือในรูป (BookCorner) หรือรูปใดก็ได้ ตามความเหมาะสมห้องสมุดจะเอื้ออำนวยให้นักเรียนคือเสริมสร้างความรู้ สร้างนิสัยรักการอ่าน และได้พักผ่อนคลายเครียด

๔. ห้องเรียน จากคู่มือการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ได้เสนอการจัดสภาพในห้องเรียน ได้แก่ การจัดที่นั่ง โต๊ะครูการจัดมุมเสริมความรู้ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ

จากที่กล่าวมา โรงเรียนนอกจากจะอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานทางการศึกษาแล้วยังมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเจริญของงานด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมและสติปัญญาของนักเรียนเป็นอย่างมากการกำหนดแผนผังอาคารการจัดบริเวณและการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้ตอบสนองการเรียนรู้และการพัฒนาของเด็กโดยหลักการแล้วจะไม่นิยมการวางรูปแบบตายตัวมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปร่างขนาดทรงเพื่อประโยชน์ด้านการเรียนการสอนและการปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม หากนักเรียนได้พบเห็นสภาพบรรยากาศอันดีงามจะเป็นการกระตุ้นสติปัญญาเสริมพัฒนาการทางสุนทรีย์ และความซาบซึ้งในอดีตซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากโรงเรียนในช่วงการพัฒนาบุคลิกภาพ การเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ นั่นเอง

จรรยา จำนวน ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่หรือทางวัตถุที่สร้างขึ้นในสถานศึกษาว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่สามารถสัมผัสได้ เช่น ถนน สนาม บริเวณอาคารสถานที่ สวนหย่อม เป็นต้น^{๘๒}

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ไว้ว่า สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ประกอบด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ภาชนะ เครื่องเรือน อาคาร ถนน ชุมชนหรือเมือง สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ แสงสว่าง ระดับเสียงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ฯลฯ และสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ พืชพรรณต่าง ๆ แม่น้ำลำธาร ที่ราบ ฯลฯ ตลอดจนภูมิอากาศ เป็นต้น^{๘๓}

สภาพแวดล้อมทางด้านอาคารสถานที่ของสถานศึกษามีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการทุกคนที่อยู่ในสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่และการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความรู้สึกรักของมนุษย์ และมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพและพฤติกรรมของมนุษย์ หรือมีผลกระทบกับพฤติกรรมและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์อย่างยิ่ง

^{๘๒} จรรยา จำนวน, อ่างใน พิทักษ์ สมาน, การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ ๒ จังหวัดฉะเชิงเทรา, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๓).

^{๘๓} วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

ปริญญ์ อังศุสิงห์ ได้ให้หลักในการเลือกทำเลที่ตั้งสถานศึกษาว่า ควรจะได้พิจารณาในประเด็นดังต่อไปนี้^{๘๔}

๑ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างที่ดินของสถานศึกษากับชุมชนในย่านนั้น
๒ มีความสัมพันธ์กับจำนวนประชากร สามารถบริการทางด้านการศึกษาได้อย่างทั่วถึง

- ๓ ระยะทางระหว่างบ้านกับสถานศึกษาไม่ห่างจนเกินไป
- ๔ ต้องคำนึงถึงขนาดสถานศึกษาเมื่อถึงจุดอิ่มตัวสูงสุด
- ๕ ต้องคำนึงถึงบริเวณ (Zoning) ในด้านผังเมืองและสิ่งแวดล้อม
- ๖ คำนึงถึงสวนสาธารณะและบริเวณอื่น ๆ
- ๗ คงสภาพต้นไม้และสิ่งที่มีอยู่แล้วให้คงที่ตามธรรมชาติ
- ๘ ลักษณะดินอยู่ในสภาพดีควรปลูกต้นไม้
- ๙ มีการบริการด้านสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ

วัลลภ กันทรพัญ์ กล่าวว่า สิ่งที่โรงเรียนควรจัดให้มี หรือดูแลเอาใจใส่เป็นอันดับแรก ๆ และเห็นด้วยตาเปล่า คือ^{๘๕}

๑ โรงอาหารหรือสถานที่สำหรับรับประทานอาหารอันจะก่อให้เกิดความสำเร็จแก่นักเรียน คือ มีอาหารที่รับประทานเป็นการเสริมสุขภาพพลานามัย และมีการฝึกสุขนิสัย ในการกินตลอดจนถึงการรักษาความสะอาดที่เกี่ยวกับการกิน

๒ สถานที่เล่นกีฬาหรือสถานที่พักผ่อนในยามว่างเรียน สามารถช่วยนักเรียนในเรื่องพักผ่อน เล่นระหว่างพักเรียน เป็นการคลายเครียดได้ ฝึกสุขนิสัยทางกีฬา การส่งเสริมสุขภาพ

๓ ห้องสมุด อาจอยู่ในรูปมาตรฐานหรือในรูปมุมหนังสือ (Book Comer) หรือรูปใด ๆ ก็ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งห้องสมุดจะเอื้อให้แก่นักเรียน คือ เสริมสร้างความรู้ สร้างนิสัยรักการอ่านและพักผ่อนคลายเครียด

ธเนศ ขำเกิด ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนไว้ดังนี้^{๘๖}

๑. การจัดที่นั่งของนักเรียน การจัดที่นั่งของนักเรียนต้องใช้เดินมาหากัน และความคล่องตัวของการเคลื่อนย้ายในการปฏิบัติกิจกรรม การจัดที่นั่งของผู้เรียนแบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑.๑ การจัดที่นั่งเป็นรายบุคคล อาจจัดหลายแบบ เช่น เรียงเป็นแถวตอนลึกหันหน้าไปทางกระดานดำทั้งหมด ซึ่งเป็นแบบที่ใช้กันมานาน ปัจจุบันเรียกว่าการจัดแบบเก่า เพราะเห็นว่าหลักสูตรแบบเก่าใช้วิธีให้ครูบอก อธิบาย โดยตลอด ผู้เรียนเป็นผู้ฟังอย่างเดียวไม่ต้องปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ การจัดที่นั่งแบบนี้ยังใช้ได้อยู่ เมื่อจะปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ ควรปรับปรุงการจัดที่นั่งใหม่

^{๘๔} ปริญญ์ อังศุสิงห์, อ้างใน ผกาทิพย์ เกษรากุล, สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในทัศนะของนิสิต, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๔).

^{๘๕} วัลลภ กันทรพัญ์, Basic needs ของโรงเรียน, วิจัยสนเทศ, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

^{๘๖} ธเนศ ขำเกิด, อ้างใน ญัญญาพร ดุขดี, การศึกษาสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕).

สำหรับการจัดเป็นรูปตัวยู ครึ่งวงกลม บางครั้งเกิดปัญหา ผู้เรียนต้องนั่งเอียงไปข้างใดข้างหนึ่งตลอด เพราะต้องหันหน้าไปดูผู้สอนหน้าชั้นจะไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ

๑.๒ การจัดที่นั่งเป็นกลุ่ม หลักสูตรฉบับปรับปรุงกำหนดให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม จึงมีการจัดที่นั่งเป็นกลุ่มๆ วิธีจัดคือ ให้ผู้เรียนนั่งหันหน้าเข้าหากันเป็นกลุ่ม สำหรับตำแหน่งที่ตั้งของแต่ละกลุ่มกำหนดได้ตามความเหมาะสม การจัดที่นั่งแบบนี้ควรจัดในกรณีผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน หรือผู้สอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปสำหรับโต๊ะเก้าอี้ของผู้เรียนที่ใช้ในห้องเรียน ควรมีขนาดพอเหมาะกับผู้ใช้เรียน มิฉะนั้นจะทำให้อ่าน เขียน และทำกิจกรรมไม่สะดวกอาจมีผลทำให้เสียบุคลิกภาพได้ จำนวนโต๊ะ เก้าอี้ ก็ควรมีอย่างเพียงพอกับจำนวนผู้เรียน ส่วนการจัดโต๊ะของผู้สอน ควรจัดอยู่ในที่ที่เหมาะสม อาจจัดไว้หน้าห้อง ข้างห้อง กลางห้อง หรือหลังห้องก็ได้ จากงานวิจัยบางเรื่อง เสนอแนะให้จัดโต๊ะผู้สอนไว้ด้านหลังห้องเพื่อให้มองเห็นผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตามการจัดโต๊ะผู้สอนขึ้นอยู่กับการจัดที่นั่งของผู้เรียนด้วย

๒. การจัดห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ ห้องเรียนที่ดีเปรียบเสมือนบ้านที่ดี ผู้อยู่อาศัยจะได้อยู่อย่างมีความสุข การจัดห้องเรียนได้อย่างเหมาะสมจะเป็นการปลูกฝังนิสัยบางอย่างให้แก่ผู้เรียน เช่น ถ้าห้องสกปรกรุงรัง ผู้เรียนจะมีนิสัยเคยชินกับความสกปรกในที่สุดก็จะเป็นคนรักความสะอาดได้ยาก ซึ่งองค์ประกอบสำคัญในการจัดห้องเรียนที่ควรคำนึงถึง มีดังนี้

๒.๑ สภาพห้องเรียนต้องอยู่ในสภาพที่ดี และใช้การได้เป็นสัดส่วนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๒.๒ ขนาดห้องเรียนต้องกว้างขวางพอเหมาะกับจำนวนผู้เรียน และเนื้อที่เพียงพอในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๓. สุขลักษณะในห้องเรียน ห้องเรียนควรให้ถูกสุขลักษณะดังนี้

๓.๑ อากาศถ่ายเทได้ดี มีหน้าต่างอย่างเพียงพอ และมีประตูเข้าออกได้อย่างสะดวก

๓.๒ แสงสว่างพอเหมาะ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอ่านหนังสือได้ชัดเจนเป็นการถนอมสายตา ห้องเรียนมีแสงสว่างไม่เพียงพออาจแก้ปัญหาได้ เช่น ทำหน้าต่างหรือบานเลื่อนเพิ่มใช้ไฟหรือโคมไฟช่วย ดัดแปลงหลังคาให้แสงสว่างส่องผ่านได้ ทาสีภายในห้องเรียน

๓.๓ ปราศจากสิ่งรบกวนต่างๆ เช่น เสียง ควีน ผุน ฯลฯ

๓.๔ ความสะอาด ผู้เรียนต้องช่วยกันเก็บกวาดถู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักความสะอาดและทำให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีม

๔. การจัดตกแต่งห้องเรียน ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังนี้

๔.๑ มุมหนังสือในห้องเรียน ควรมีมุมหนังสือไว้ให้ผู้เรียนอ่านหนังสือจะช่วยให้ผู้เรียนอ่านคล่องมีความรู้กว้างขวาง และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ครูควรหาหนังสือหลายประเภทที่มีความยากง่ายพอเหมาะกับวัยของผู้เรียนมาให้อ่าน และควรหาหนังสือชุดใหม่มา

๔.๒ สื่อการเรียนการสอนของเหล่านี้ และวัสดุต่าง ๆ สื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือควรจัดให้เป็นระเบียบ อาจอยู่ร่วมกับมุมหนังสือหรือแยกไว้ต่างหาก อุปกรณ์การสอนที่ผู้สอนใช้ไม่ควรติดหรือแขวนนานจนล้าสมัยอุปกรณ์เหล่านี้อาจทำให้ความสนใจของผู้เรียนเปลี่ยนไปในขณะเริ่มเรียนบทเรียนใหม่แต่อุปกรณ์บางชนิด เช่น เกม อุปกรณ์การประสมคำ อุปกรณ์การคิดคำนวณ ฯลฯ อาจจัดไว้ที่หนึ่ง เพื่อให้ผู้เรียนเล่นยามว่างซึ่งอาจเรียกว่ามุมฝึกสมอง หรือเรียกชื่ออื่น ๆ ก็ได้สำหรับ

วัสดุสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น กระดาษสีขาว ฯลฯ ควรจัดได้เป็นส่วน สะดวกต่อการหยิบใช้ ผู้สอนควรฝึกนิสัยการจัดของให้เป็นระเบียบ เมื่อใช้แล้วต้องเก็บให้เข้าที่ให้เรียบร้อย ห้องเรียนจะได้ดูเป็นระเบียบ

๔.๓ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็น ในห้องเรียนทุกห้องเรียนจะมีเครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็น เช่น อุปกรณ์ในการทำความสะดวกห้อง แปร่งสีฟัน ยาสีฟัน และแก้วน้ำของผู้เรียน กล่องอาหารหรือปิ่นโต ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ถ้าไม่จัดที่สำหรับวางให้ดีจะดูเกะกะ ส่วนมากจะจัดไว้ตามมุมหรือฝาผนังห้อง

๔.๔ มุมเสริมความรู้กลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ควรจัดไว้ตามความจำเป็นได้แก่ มุมภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสนาและวัฒนธรรม การงานและพื้นฐานอาชีพและภาษาอังกฤษ

๔.๕ การแสดงผลงานของผู้เรียน ครูควรจัดให้มีการแสดงผลงานของผู้เรียนต่อไปยังสามมารถแก้ไขและพัฒนาผลงานของตนให้ดีขึ้น โดยลำดับผลงานเหล่านี้อาจติดบนป้ายนิเทศแขวนหรือวางบนโต๊ะ

๔.๖ การจัดที่นั่งนอนเอกประสงค์ในยามว่าง ผู้เรียนใช้ห้องเรียนเป็นสถานที่พักผ่อนและทำงานที่ผู้สอนมอบหมาย อ่านหนังสือจากมุมหนังสือ หรือนั่งสนทนากัน ห้องเรียนที่ดีควรจัดสถานที่ไว้ให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวเท่าที่จะทำได้

๔.๗ การประดับตกแต่งห้องเรียนผู้สอนส่วนใหญ่มีห้องเรียนมาตรฐานหรือผู้สอนที่รักความสวยงามจะนิยมประดับห้องเรียนด้วยสิ่งต่าง เช่น ม่านมู่ลี่ ภาพสุภาพ ฯลฯ การตกแต่งห้องเรียนควรทำอย่างพอเหมาะไม่มากจนเกินไป เช่น ติดภาพสวยๆ ไม่ควรใช้สีฉูดฉาดหรือใช้ สีสะท้อนแสง อาจทำให้ผู้เรียนสายตาเสียได้ การประดับตกแต่งห้องเรียนควรคำนึงถึงหลักความเรียบง่าย ประหยัดและสวยงาม

เมธี ปิณฑานนท์ ได้กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในแง่อาคารสถานที่นั้นจะต้องสนองประโยชน์ใช้สอยได้สูงสุด กล่าวคือ ต้องมีลักษณะที่สำคัญ ๑๐ ประการ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การวางแผนการบริหารอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จะต้องมียุคมุ่งหมาย ๑๐ ประการ ต่อไปนี้^{๘๗}

๑ มีความพอเพียง (Adequacy) หมายถึง มีความพอเพียงในด้านต่าง ๆ เช่น ห้องเรียน ห้องใช้ประโยชน์ต่าง ๆ วัสดุ สวมเล่นและพักผ่อน ส้วม และอื่น ๆ

๒ มีความเหมาะสม (Suitability) หมายถึง มีความเหมาะสมในด้านที่ตั้งของอาคารสถานที่ ลักษณะของพื้นที่ และการจัดอาคารสถานที่ เป็นต้น

๓ มีความปลอดภัย (Safety) หมายถึง มีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ อัคคีภัย วาตภัย มรสุม และอื่น ๆ

๔ มีสุขภาพดี (Healthfulness) หมายถึง อยู่ห่างไกลจากอากาศเป็นพิษ ก๊าซพิษ ช่างโสเภณี และอื่น ๆ

^{๘๗} เมธี ปิณฑานนท์, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร :พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๑), หน้า ๙ - ๑๐.

๕ ระยะทางที่ติดต่อและใช้สอย (Accessibility) หมายถึง ที่ตั้งของโรงเรียนจะต้องไม่ไกลจากหมู่บ้าน จากจุดต่าง ๆ ในบริเวณ รวมทั้งไม่ห่างไกลจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะใช้ประโยชน์ต่อสถานศึกษา เช่น ห้องสมุดสาธารณะ สวนสาธารณะ และอื่น ๆ ทั้งนี้รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น ส้วมไม่ไกลตัวอาคารเกินไป บ้านพักครู บ้านพักครูใหญ่ หรือบ้านพักภารโรง บ้านเหล่านี้ไม่ควรอยู่ใกล้ตัวอาคารเรียนหรือบริเวณโรงเรียน

๖ มีความยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ต้องมีการเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงและเอื้ออำนวยต่อการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน รวมทั้งเครื่องใช้ต่าง ๆ ในสถานศึกษาได้

๗ มีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มาก แต่ใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยน้อยที่สุดหรือคุ้มค่าที่สุด

๘ มีความประหยัด (Economy) หมายถึง อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความประหยัด เช่น ประหยัดในการซ่อมแซม บำรุงรักษา การเคลื่อนย้าย และอื่น ๆ

๙ สามารถขยายได้ (Expansibility) หมายถึง การออกแบบอาคารสถานที่ซึ่งสามารถขยายได้ มีการเตรียมการขยายตัวได้พอสมควร ซึ่งสามารถขยายได้ง่ายและสิ้นเปลืองน้อย ทั้งนี้รวมถึงการขยายพื้นที่ของสถานศึกษานั้น ๆ ด้วย

๑๐ มีรูปร่างที่สวยงาม (Appearance) หมายถึง จะต้องมีการวางแผนบริเวณสถานศึกษาได้อย่างสวยงาม และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีการตกแต่งบริเวณห้องเรียนและอื่น ๆ ให้เป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็นอยู่ตลอดเวลา

อรพันธุ์ ประสิทธิ์รัตน์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่ซึ่งมีลักษณะเด่น ๆ ๘ ประการ คือ^{๔๔}

- ๑ ที่นั่งนักเรียนห่างพอเหมาะที่จะอ่านอักษรบนกระดานได้
- ๒ ห้องเรียนมีแสงสว่างและระบายอากาศ
- ๓ มีห้องสมุดและห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ให้นักเรียนใช้ค้นคว้า
- ๔ ขนาดของโต๊ะ เก้าอี้ พอเหมาะกับตัวนักเรียน
- ๕ ที่นั่งในห้องเรียนมีครบจำนวนนักเรียน
- ๖ สภาพอากาศในห้องเรียนไม่ร้อนอบอ้าว
- ๗ สภาพห้องเรียนส่วนใหญ่สะอาดสงบ
- ๘ มีบริการถ่ายเอกสารและการพิมพ์

ซีเกอร์ (Seager) ได้กล่าวถึงการวางแผนผังโรงเรียนที่ดีสำหรับโครงการในปัจจุบัน ควรมีการวางแผนผังโดยคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้^{๔๕}

๑ ตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม ในแง่ของชุมชนและโรงเรียนอื่น ๆ และกว้างขวางพอเหมาะกับโครงการในปัจจุบัน รวมทั้งต้องสามารถจะขยายได้ในอนาคต

^{๔๔} อรพันธุ์ ประสิทธิ์รัตน์, การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๓), หน้า ๔๒.

^{๔๕} Seager, P. W., Purposed school building code for Thailand Indiana : Indiana University, 1961, pp. 5 - 6.

๒ ตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม สวยงาม และสามารถใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมกลางแจ้ง และสันทนาการได้มากที่สุด

๓ วางแผนผังให้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการในการศึกษาด้านต่าง ๆ

๔ จัดส่วนที่เงียบสงบและอีกที่ก้ให้แยกจากกัน รวมทั้งอาจารย์ฝ่ายสอนและฝ่ายธุรการควรแยกให้เป็นสัดส่วน

๕ ควรอยู่ในที่ที่ก่อให้เกิดปัญหาจราจรน้อยที่สุด

๖ ควรจัดการจราจรทางรถยนต์ให้แยกจากทางเท้าและจักรยาน

๗ จัดให้มีทางระบายลมตามธรรมชาติ และแสงสว่างอย่างดีที่สุด

๘ สร้างด้วยวัสดุที่เลือกสรรอย่างดีทนทานและราคาพอสมควร

๙ ภายในตึกเรียนควรจัดวางวัสดุไว้ให้เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอย มีความสวยงาม สะดวกสบายและเป็นประโยชน์

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ หมายถึงการจัดตกแต่งสิ่งปลูกสร้างต่างของสถานศึกษาให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและเอื้อประโยชน์ต่อการใช้สอยรวมทั้งการจัดสภาพห้องเรียน ห้องสมุด ห้องประชุม ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา สวนหย่อม สภาพรั้วของโรงเรียน บริเวณทางเดิน บริเวณจอดรถ มุมพักผ่อน ตลอดถึงการจัดภูมิทัศน์และการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ เพื่อเป็นการเพิ่มความร่มรื่น สวยงาม ต้องมีปริมาณพอเพียงและมีคุณภาพ อีกทั้งยังต้องจัดให้เป็นระเบียบ เหมาะสมกับที่ตั้งของโรงเรียน ควรมีการบำรุงรักษาให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ เพราะสถานศึกษาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนตามสภาพจริง

วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงสถานที่ในสถาบันอุดมศึกษาไว้ว่า อาคารสถานที่ สะอาด มีระเบียบถูกต้องหลัก และสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยย่อมแสดงถึงความสามารถในการบริหารสถาบันในการหาทรัพยากรในด้านการอำนวยความสะดวกให้แก่การเรียนการสอน การค้นคว้า และสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยอื่น ๆ ด้วยดังนั้น การที่สถาบันสถานศึกษามีห้องเรียน ห้องทำงานเพียงพอ ย่อมส่งเสริมสมรรถภาพการทำงานของคนในสถาบันนั้น^{๙๐}

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่ ซึ่งมีลักษณะเด่น ๆ อยู่ ๘ ประการคือ^{๙๑}

๑. ที่นั่งของนักเรียนห่างเหมาะสมที่จะอ่านอักษรบนกระดานได้

๒. ห้องเรียนมีแสงสว่างและการระบายอากาศ

๓. มีห้องสมุดและห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ให้นักเรียนใช้ค้นคว้า

๔. ขนาดของโต๊ะ เก้าอี้ พอเหมาะกับตัวนักเรียน

^{๙๐} วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, บุคลากรนิสิตนักศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑.

^{๙๑} อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์, รายงานการวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”, (ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓), หน้า ๔๒.

๕. ที่นั่งในห้องเรียนมีครบจำนวนนักเรียน
๖. สภาพอากาศในห้องเรียนไม่ร้อนอบอ้าว
๗. สภาพห้องเรียนส่วนใหญ่สะอาดสงบ
๘. มีบริการถ่ายเอกสารและการพิมพ์

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนของครู และนักเรียน ซึ่งจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะสถานศึกษาถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย นอกจากนั้นยังเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของแต่ละคนโดยสภาพที่เป็นจริง สภาพแวดล้อมดังกล่าวไม่ค่อยได้รับการเอาใจใส่ ส่วนใหญ่จะมองข้ามไป จนเกิดปัญหาด้านความปลอดภัย หรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ทั้งนักเรียนและครูขึ้นได้ เมื่อถึงเวลาก็อาจสายเกินแก้หรือเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก ดังนั้นครูและผู้บริหารควรได้ตระหนักถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทำความเข้าใจและปรับปรุงให้ประสานสัมพันธ์ และสอดคล้องกับสภาพต่าง ๆ ได้

๓) การจัดสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน

สภาพแวดล้อมด้านการเรียนรู้ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมทางด้านการเรียนตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ประสบการณ์มากที่สุดภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส น่าเรียน ไม่มีสภาพแห่งความกลัว หวาดผวาวิตกกังวล สิ่งมีชีวิตลักษณะของสภาพแวดล้อมทางด้านการเรียนรู้ ครู-อาจารย์มีความกระตือรือร้นในการเร่งรัดให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รู้จักหาเทคนิคหรือจัดหาเอกสาร การเชิญวิทยากรจากภายนอก การพัฒนาเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนมาช่วยเสริมเปลี่ยนแปลงวิธีสอน เพื่อลดความเบื่อหน่ายซ้ำซากจำเจ

การจัดสภาพแวดล้อมด้านการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดสภาพดังกล่าว ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตรงตามตัวชี้วัด ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคลให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนแล้วดำเนินกิจกรรมด้วยความเป็นกันเอง ส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกลุ่มช่วยกันคิด ช่วยกันทำระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

เพียงจิต สีดาสุมุทร์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพล และส่งผลกระทบทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีลักษณะที่ช่วยส่งเสริมหรือขัดขวางการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาในการจัดกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนคือ^{๙๒}

๑. การร่วมมือและการแข่งขันของผู้เรียนในชั้นเรียนประกอบด้วยบรรยากาศที่ส่งผลให้นักเรียนร่วมมือกันแก้ปัญหา การให้แรงเสริมหรือให้รางวัล
๒. ลักษณะพฤติกรรมและบุคลิกภาพของผู้สอนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนของผู้เรียน
๓. ความร่วมมือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน คำนึงถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้เป็นสำคัญ

^{๙๒} เพียงจิต สีดาสุมุทร์, การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตจตุจักร สังกัดกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๘).

๔. ความรู้สึกและเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อกลุ่มเพื่อน ผู้สอน และโรงเรียนจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้

รักณี มั่นจิตร กระบวนการเรียนการสอน และการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ความรู้และความสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบกับการจัดหลักสูตร พฤติกรรมการสอนของครู อาจารย์ การนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมรวมถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนจากการเรียนรู้อย่างเดียว มาเป็นการเรียนรู้ด้วยการกระทำจนเกิดทักษะและกิจนิสัยที่มั่นคง^{๙๓}

วิชัย วงษ์ใหญ่ ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพล และส่งผลกระทบทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีลักษณะที่ช่วยส่งเสริมและขัดขวางการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาในการจัดกระบวนการเรียนการสอน^{๙๔}

๑ การร่วมมือ และแข่งขันของผู้เรียนในชั้นเรียน ประกอบด้วย บรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมมือกันแก้ปัญหา การให้แรงเสริมหรือรางวัล

๒ ลักษณะพฤติกรรมและบุคลิกภาพของผู้สอนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนของผู้เรียน

๓ ความร่วมมือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน คำนึงถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้เป็นสำคัญ

๔ ความรู้สึกและเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อกลุ่มเพื่อน ผู้สอน และโรงเรียนจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ ได้สรุปว่า พฤติกรรมของครูมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน ต่อผู้เรียนอย่างมาก และมีลักษณะที่เด่น ๆ ผู้เรียนมีความสนใจ ได้แก่^{๙๕}

๑ ครูแต่งกายเรียบร้อย

๒ มีความรู้ในเนื้อหาวิชาดี

๓ ควบคุมชั้นเรียนได้ดี

๔ พูดเสียงดังฟังชัด

๕ ยิ้มแย้มแจ่มใสและเป็นกันเองกับนักเรียน

๖ ใจดีมีเหตุผล

๗ ใช้วาจาสุภาพอ่อนโยนกับนักเรียนเสมอ

๘ เตรียมการสอนอย่างดีทุกครั้ง

๙ ใช้สื่อการสอนเสมอ

๑๐ เข้าสอนตรงเวลาทุกครั้ง

๑๑ มีบุคลิกที่น่าเชื่อถือ

^{๙๓} รักณี มั่นจิตร, ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนโรงเรียนวังน้ำเย็นวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต ๑, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (คณะครุศาสตร์, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๐).

^{๙๔} วิชัย วงษ์ใหญ่, กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๙.

^{๙๕} อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์, การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, หน้า ๓๐.

๑๒ อธิบายเนื้อหาวิชาได้แจ่มแจ้ง

๑๓ รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ

พันธณี วิหคโต ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนของครูดีเด่น วิชาภาษาไทย และ วิชาคณิตศาสตร์ พบว่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียน อยู่ในระดับดี คือ มีการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดห้องเรียนให้น่าอยู่ น่าเรียน การสร้างบรรยากาศการเรียนให้สนุกสนาน มีการแก้ไขข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาด มีการกระตุ้นให้นักเรียนได้คิดหาเหตุผลให้เกิดความเข้าใจ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีเป็นกันเองกับนักเรียนใกล้ชิด และมีความสนใจนักเรียนที่มีปัญหาเป็นรายกรณี และซ่อมแก้ไขเป็นรายบุคคล สภาพแวดล้อมที่ดีจะทำให้ทุกคนมีความสุข มีความมั่นใจ และตระหนักในคุณค่าของตนเอง^{๙๖}

การจัดบรรยากาศของการเรียนการสอน ถือเป็นปัจจัยสำคัญมากในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด ความคิดและสติปัญญาของเด็กจะพัฒนาได้ เนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องช่วยกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงปรับปรุงตนเอง ให้เกิดความสมดุลกับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา ซึ่ง **สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน** ได้เสนอแนวทางการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนคือ^{๙๗}

๑. การสร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน เช่น การจัดที่นั่งเป็นกลุ่ม แผนที่นั่งของนักเรียน

๒. การยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงอารมณ์ดี

๓. ใช้คำพูดแสดงความเมตตา ไม่ใช่ว่าจาเยาะเย้ยถากถางนักเรียนนักเรียนหรือใช้อำนาจข่มขู่ให้นักเรียนกลัว ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียนให้คำชมมากกว่าตี

๔. ให้ความรักความอบอุ่นกับนักเรียนทุกคน ควรมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของคณะเป็นที่รักและยอมรับของครูและเพื่อนๆ ครูจะต้องเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันดีโดยต้องพยายามรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

๕. ให้ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ โดยครูต้องเอาใจใส่ และสอนนักเรียนให้อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น ไม่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน

๖. ให้ความยุติธรรม การปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนด้วยใจเป็นกลางไม่มีอคติ ต้องมีความพยายามควบคุมอารมณ์ให้ได้ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

๗. ให้ความไว้วางใจและยกย่องให้นักเรียนทำงานหรือกิจกรรมตามที่มอบหมายโดยครูที่ปรึกษาให้กับนักเรียนอิสระในการทำงานเข้าใจตนเองรับผิดชอบตนเองและเรียนรู้ด้วยตนเอง

๘. มีความไวรับรู้อารมณ์ต่างๆ ของนักเรียน เช่น ขณะที่ครูกำลังสอนเมื่อสังเกตเห็นว่านักเรียนไม่สนใจ ครูก็อาจจะเปลี่ยนกิจกรรมหรือเทคนิควิธีการสอน เพื่อให้ทุกคนหันมาสนใจบทเรียนตามเดิม

^{๙๖} พันธณี วิหคโต, สภาพการเรียนการสอนกลุ่มทักษะภาษาไทย(ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) ของครูดีเด่นระดับจังหวัดในโรงเรียนประถมศึกษา, วารสารการวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๗), หน้า ๔๓.

^{๙๗} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, คู่มือการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน(พิมพ์ครั้งที่ ๕), หน้า ๙ - ๑๗.

๙. มีการยอมรับนับถือ ครูเห็นคุณค่าในตัวนักเรียน ยอมรับว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญมีคุณค่าและสามารถเรียนได้ ให้โอกาสแสดงความรู้สึกร่วมด้วยวิธีสอนแบบต่างๆ อย่างหลากหลาย

๑๐. ให้นักเรียนมีบทบาทในการสร้างความดี ให้นักเรียนที่เก่งช่วยสอนให้แก่นักเรียนที่อ่อน

๑๑. ไม่แสดงพฤติกรรมที่ซ้ำ ครูต้องพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนไม่ให้ซ้ำๆ กันเป็นประจำเพราะจะทำให้เกิดบรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย

๑๒. ให้แรงเสริมหรือรางวัลควรมีการให้กำลังใจแก่นักเรียนที่มีจุดเด่นด้านต่างๆ อย่างทั่วถึงและตามความเหมาะสม เช่น ชมเชยนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมเป็นกลุ่ม เพราะจะทำให้ผู้ได้รับการชมเชยมีความภาคภูมิใจนักเรียนคนอื่นๆ ก็จะได้เห็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ด้านการจัดการเรียนรู้ หมายถึงการวางแผน การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการกำหนดตัวครูผู้สอน การจัดหาเอกสาร ความเพียงพอของหนังสือเรียน สื่อการเรียนการสอน การเชิญวิทยากรภายนอก การวัดผลและประเมินผล การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การพัฒนาเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนเพราะสภาพแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนต่อผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และสืบค้นข้อมูลได้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจบทเรียนได้ด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดหาแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ วัสดุอุปกรณ์ และสร้างความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน

นพมาศ พัวพิสิฐ^{๙๘} ได้ศึกษาการวิจัยทั้งในและนอกประเทศที่ใช้เป็นตัวประกอบค้นหาโครงสร้างของประสิทธิภาพการเรียนการสอน และสรุปว่าผลการวิจัยนั้นสอดคล้องกันโดยสามารถจำแนกเป็นตัวประกอบต่าง ๆ ได้ ๖ ตัวประกอบคือ

๑. พฤติกรรมของครู ได้แก่ลักษณะท่าทาง ความจริงใจ ความสนใจ ต่อผู้เรียน ให้ความเป็นกันเอง เป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ความรู้ในสาขานั้น ๆ อย่างแท้จริงและทันสมัยอยู่เสมอ

๒. วิธีสอน ได้แก่ การจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน การจัดห้องเรียน การเตรียมความรู้ใช้ตำราประกอบการสอน มีทักษะการสอนแบบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาและเวลา มีการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านความคิด

๓. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียน เป็นกันเองช่วยเหลือนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน

๔. อุปกรณ์การสอนและการเรียน รวมถึงห้องปฏิบัติการ การใช้เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งห้องสมุดที่สมบูรณ์ และตำราที่เป็นภาษาของตนเองด้วย

๕. การวัดผลมีการย้อนกลับและการเสริมให้การวัดผลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน รู้จักข้อสอบที่ดีให้คะแนนอย่างยุติธรรม

^{๙๘} นพมาศ พัวพิสิฐ, “ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังของนักเรียนและครู สมรรถภาพทางการสอน สภาพแวดล้อมโรงเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต,(สาขาบริหารการศึกษาศึกษาบัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙).

๖. ทักษะคติของครูต่อการสอนและต่อนักเรียน ครูต้องมีการยกย่องนักเรียนอย่างจริงจัง ตั้งใจสอน

โรมินน์ (Romine) กล่าวว่าองค์ประกอบที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้มีดังนี้ คือ^{๙๙}

๑. บุคลิกภาพของผู้สอน ผู้สอนควรมีความกระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขันมีความสนใจที่จะสอน และเป็นกันเองกับนักเรียน

๒. การเตรียมการสอน ผู้สอนควรเตรียมการสอนอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนทราบ วัตถุประสงค์ในวิชาที่เรียน รวมทั้งแนะนำหนังสืออ้างอิงต่าง ๆ

๓. การเสนอเนื้อหา ครูควรอธิบายชัดเจน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด สามารถใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย

๔. การประเมิน ผู้สอนควรประเมินเป็นขั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางการเรียน เช่น แจ้งให้ผู้เรียนทราบผลสอบโดยเร็ว และให้กำลังใจผู้เรียน

๕. การรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน ผู้สอนควรรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนและประเมินผลตนเองเสมอ

สรุป สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนนั้น จะมีลักษณะที่สำคัญ เช่น พฤติกรรมของครู วิธีสอน โดยการใช้สื่ออุปกรณ์ ตลอดจนสร้างทัศนคติ มีความสัมพันธ์ที่ดี ต่อนักเรียน นักศึกษา สิ่งเหล่านี้ก็จะมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมให้เด็กได้รับรู้ และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป

๔) การจัดสภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน

สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อนักเรียนที่กำลังศึกษาเพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต ร่างกายและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เมื่ออยู่ในสถาบันการศึกษาต้องมีความสัมพันธ์กับเพื่อนอย่างมาก กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาทางด้านความรู้ ทักษะคติ บุคลิกภาพ และคุณธรรมของนักเรียนดังที่

แอสติน (Astin) ได้ศึกษาวิจัย พบว่า การเลือกศึกษาวิจัยและอาชีพนักศึกษา มักจะคล้อยตามกลุ่มเพื่อนหรือกล่าวได้ว่า นักเรียนจะยึดถือการตัดสินใจการเลือกของตนเองหรือจะเปลี่ยนแปลงเลือกนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนของเพื่อนที่เลือกสาขาอาชีพเดียวกันสูง โดยเฉพาะ สาขาวิศวกรรม การสอน กฎหมาย และธุรกิจ กลุ่มเพื่อนร่วมสถาบันศึกษาและร่วมชั้น มีอิทธิพล ในการปรับตัวและการดำรงชีวิตในสังคมสถานศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนสังคมย่อย^{๑๐๐}

^{๙๙} Romine, S., Student and faculty perception of effective university instructional climate. (Journal of Education Psychology, 1974), pp. 139-143.

^{๑๐๐} Astin, W. A., The college environment. pp. 136.

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนไว้ดังนี้^{๑๐๑}

๑ เป็นกลุ่มที่จะประสานชีวิตจากสังคมในบ้านไปสู่มหาวิทยาลัย ทำให้นิสัยได้รู้สึกว่าตนเองประสบความสำเร็จด้านใดด้านหนึ่ง

๒ เป็นกลุ่มที่สนับสนุนและเป็นเครื่องมือให้บรรลุเป้าหมายทางพุทธิปัญญาของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย

๓ เป็นกลุ่มที่สนับสนุน สนองอารมณ์จิตใจ และความต้องการของนิสัย ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับอาจารย์ ห้องเรียนและมหาวิทยาลัย

๔ เป็นกลุ่มที่เปิดโอกาสให้นิสิตได้เรียนรู้ และเข้าใจชีวิตการอยู่ร่วมกัน การสมาคม และการทำงานกับคนที่ภูมิหลังแตกต่างกันได้ดี

๕ กลุ่มเพื่อนอาจมีการยุยงให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ กระตุ้นให้เกิดความคิดหรือประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กำลังใจการเปลี่ยนแปลงของนิสัยหรือกลุ่มเพื่อนอาจช่วยกันปรับปรุงรักษาสภาพที่คงเดิมไม่ยอมเปลี่ยนแปลง

๖ นิสิตที่เรียนไม่ค่อยดีหรืออาจมีการผัดหวัง กลุ่มเพื่อนจะทำให้นิสัยเลือกทางออกทางอื่น หรือช่วยให้นิสัยมีภาพพจน์ในทางบวก โดยสนับสนุนให้ความสนใจต่อสิ่งอื่นที่ไม่ใช่การศึกษา

๗ องค์การบริหารนิสิตมักมีหน้าที่เป็นพรรคพวกของนิสิตแต่ละคน อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนดังกล่าวเป็นผลมาจากการรวมตัวของนิสิต มีการแพร่จากแต่ละคนไปสู่บุคคล การใช้ชีวิตในสังคมมหาวิทยาลัย ตลอดจนพัฒนาการต่าง ๆ ของนิสิตให้เจริญงอกงาม

อรพัญญ์ ประสิทธิรัตน์ ได้ศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นประกอบด้วย^{๑๐๒}

๑ ความสนใจในการเรียนของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ได้แก่ ถือการเรียนเป็นเรื่องสำคัญติดตามเนื้อหาที่เรียนตลอดเวลา ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากที่เป็นในห้องเสมอ ร่วมอภิปรายต่าง ๆ ในชั้นเสมอ ๆ แข่งขันและทำกิจกรรม

๒ พฤติกรรมการเรียนของเพื่อนร่วมชั้นประกอบด้วยทำงานร่วมกันกับผู้เรียนอื่น ๆ ได้มาเรียนสม่ำเสมอ ส่งการบ้านหรือรายงานตามกำหนดเวลา ซื่อสัตย์ สุจริต ในขณะที่สอบ จดงานอย่างเป็นระเบียบ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีอารมณ์ขัน และสนุกสนานกับการเรียน สนใจตอบคำถามครูขณะเรียน

๓ พฤติกรรมของผู้ร่วมชั้น ประกอบด้วย แต่งกายสะอาดเรียบร้อย เฉลียวฉลาด รักสงบ ไม่ชอบทะเลาะวิวาท เคารพนับถือครูทั้งต่อหน้าและลับหลัง สนใจวิธีการสอนของครู

๔ การมีพฤติกรรม ไม่ตั้งใจเรียนของเพื่อนร่วมชั้น เข้าห้องเรียนช้า คอยเสียงดัง ขณะอยู่ในชั้น เรียนอ่อน ได้เกรดครูอย่างได้เหตุผล

ดังนั้นจากที่ได้กล่าวมาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ถ้าหากโรงเรียนสามารถจัดสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพหรือด้านอาคารสถานที่ ด้านการเรียนรู้ และด้านการบริหารได้อย่าง

^{๑๐๑} วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, บุคลากรนิสิตนักศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : คุรุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๑๐๒} อรพัญญ์ ประสิทธิรัตน์, การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, หน้า ๔๘.

เหมาะสม โรงเรียนก็จะเป็นสถานที่สร้างความร่มรื่น เปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของนักเรียนที่จะช่วยพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถที่เป็นพื้นฐานของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง การพึ่งพาตนเองและการดำรงชีวิตที่จะประสบผลสำเร็จในอนาคตได้ ก็จะทำให้ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนได้อย่างไว้วางใจ

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเพื่อนในด้านต่าง ๆ กัน เช่น ความสนใจในการศึกษาหาความรู้ การทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น การทำการบ้านส่งอย่างสม่ำเสมอ การแต่งกายที่สะอาดเรียบร้อย รักสงบ ไม่ทะเลาะวิวาท เคารพนับถือครู อาจารย์ และการตั้งใจเรียน เข้าห้องเรียนสม่ำเสมอ สิ่งเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ถ้ามีพฤติกรรมที่ไม่ดีก็จะมีผลต่อการเรียนของเพื่อนร่วมชั้นด้วย

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๓.๑ งานวิจัยภายในประเทศ

วิชณุ ผสมทรัพย์ ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า ด้านกายภาพอยู่ในระดับปานกลาง ด้านบริหารและด้านวิชาการ อยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา จำแนกตามความคิดเห็นของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และความคิดเห็นของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จำแนกตามความคิดเห็นของนักเรียนเพศชาย โดยรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนเพศหญิง โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และ ตอนปลาย โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ และความคิดเห็นของนักเรียนเพศชายและหญิง โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านกายภาพ, ด้านการบริหาร, และด้านวิชาการ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ โดยนักเรียนชายมีความคิดเห็นด้านกายภาพมากกว่านักเรียนเพศหญิง ส่วนด้านบริหาร และด้านวิชาการ นักเรียนหญิง มีความคิดเห็นมากกว่า นักเรียนเพศชาย^{๑๐๓}

ประเสริฐ ศรีอุทธา ได้ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า^{๑๐๔}

^{๑๐๓} วิชณุ ผสมทรัพย์, ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สัตหีบวิทยาคม กรมสามัญศึกษา อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี, **วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)**, (ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖).

^{๑๐๔} ประเสริฐ ศรีอุทธา, สภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง, **วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา)**, (ขอนแก่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑).

๑) สภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ๓ ด้านตามลำดับ คือ ด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

๒) ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา อยู่ในระดับปานกลางโดยเรียงตามลำดับดังนี้ คือ การร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา และด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

๓) ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ มีดังนี้คือ

๓.๑ ควรให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน

๓.๒ ควรจัดให้มีการอบรมและประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนได้เกิดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญในการจัดกิจกรรม

๓.๓ ควรจัดตั้งองค์กรหรือคณะกรรมการเพื่อรับผิดชอบและประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ

๓.๔ ควรกำหนดนโยบาย แผนงาน และการจัดงบประมาณของโรงเรียนให้ชัดเจนและพอเพียง

๓.๕ ผู้บริหารควรให้ความสนใจ เอาใจใส่ และติดตามผลอย่างจริงจัง

พรรณิ ศักดิ์ทอง ศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนชุมชนวัดไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดไทรน้อยมีความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดไทรน้อยที่นักเรียนในปกครองต่างช่วงชั้นกันมีความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕^{๑๐๕}

อนันต์ เลาหทวิกุล ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนระยองวิทยาคม อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนระยองวิทยาคม แต่ละด้านและโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเรียงตามลำดับคือ ด้านวิชาการ ด้านการบริหาร ด้านกายภาพ เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนระยองวิทยาคม จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษาของนักเรียน โดยรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนเพศชาย และเพศหญิง ที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแต่ละด้านและโดยรวมต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๐๖}

^{๑๐๕} พรรณิ ศักดิ์ทอง, ความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนชุมชนวัดไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. (การบริหารการศึกษา), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๕๐).

^{๑๐๖} อนันต์ เลาหทวิกุล, ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนระยองวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดระยอง, วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา), (ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔).

กรณีกา กิ่งทอง ศึกษาวิจัยเรื่องพรรณานะของนักเรียนต่อการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า^{๑๐๗}

๑) นักเรียนมีพรรณานะต่อการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในการจัดสภาพแวดล้อม ๓ ด้าน คือ ด้านกายภาพ, ด้านวิชาการ, และด้านการบริหารจัดการ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนออกเป็นรายด้านของการจัดการทั้ง ๓ ด้าน ด้านวิชาการ, ด้านการบริหารจัดการ, และด้านกายภาพตามลำดับ

๒) นักเรียนที่มีเพศ เขตที่ตั้งของโรงเรียนต่างกัน มีพรรณานะต่อการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีพรรณานะต่อการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในทุกด้าน และนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนต่างกัน มีพรรณานะต่อการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ขวัญจิต คัมภีรานนท์ ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ” มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า^{๑๐๘}

๑) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านปรากฏผลดังนี้

๑.๑ ด้านพฤติกรรมของครูอาจารย์ผู้สอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมาก เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ แต่งกายเรียบร้อย มีบุคลิกลักษณะดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน และ เตรียมการสอนทุกครั้ง

๑.๒ ด้านพฤติกรรมของผู้เรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ พ่อแม่ พี่น้อง ไม่สนับสนุนให้ผู้เรียน, ผู้ปกครองบังคับให้มาเรียน, และต้องการเรียนเพื่อให้จบเท่านั้น

๑.๓ ด้านพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ ได้เถียงครูอย่างไรเหตุผล, มาเรียนสม่ำเสมอ, และทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ๆ ได้

๑.๔ ด้านอาคารสถานที่ ห้องเรียน สื่อการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากและปานกลาง เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ มีที่นั่งของนักเรียนในห้องครบตามจำนวน, ห้องเรียนมีแสงสว่างเพียงพอ, และมีห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด ให้นักเรียนได้ใช้ศึกษาค้นคว้า

^{๑๐๗} กรณีกา กิ่งทอง, พรรณานะของนักเรียนต่อการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๗).

^{๑๐๘} ขวัญจิต คัมภีรานนท์, ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ” มหาวิทยาลัยบูรพา, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๑).

๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียน จำแนกตามเพศระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ด้านพฤติกรรมของผู้เรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ส่วนด้านพฤติกรรมของครูอาจารย์ พฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้น และอาคารสถานที่ ห้องเรียน สื่อการเรียนการสอน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๓) สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน จำแนกตามระดับชั้นโดยภาพรวม ด้านพฤติกรรมของครูอาจารย์และอาคารสถานที่ ห้องเรียน สื่อการเรียนการสอนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ส่วนด้านพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จกกล เทิดประสิทธิ์กุล ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อสภาพแวดล้อมโรงเรียนของ นักศึกษาโรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออก (อี.เทค) พบว่า นักศึกษาที่มีเพศต่างกันเรียนอยู่ในระดับสาขาวิชาที่ต่างกันมีความพึงพอใจในภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน กับนักศึกษาที่เรียนในสาขาวิชาที่ต่างกันมีความพึงพอใจด้านการบริหาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ ในด้านอาคารสถานที่ ด้านห้องเรียน และด้านกลุ่มเพื่อน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ส่วนนักศึกษาที่เรียนอยู่ในระดับที่ต่างกัน ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทั้ง ๔ ด้านในภาพรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๐๙}

จก บัญผ่อง ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเกาะโพธิ์ถัวยงามวิทยา จังหวัดชลบุรี พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเกาะโพธิ์ถัวยงามวิทยา จังหวัดชลบุรี ทั้ง ๓ ด้านในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเกาะถัวยงามวิทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษาของนักเรียนพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเกาะถัวยงามวิทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศของนักเรียนพบว่าความพึงพอใจของนักเรียนหญิงและนักเรียนชายที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน^{๑๑๐}

เสาวรัตน์ สายถิ่น ได้ศึกษาเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนกันยานุกูล อำเภอแสนสุข จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศและระดับช่วงชั้นพบว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้าน ๓ ด้าน คือด้านพฤติกรรมของครูผู้สอน ด้านพฤติกรรมของผู้เรียน และพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้น แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านอาคารสถานที่ ห้องเรียน และสื่อการเรียนการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนที่อยู่ในช่วงชั้นต่างกัน โดยรวมและรายด้าน ๓ ด้าน คือด้านพฤติกรรมคือด้านพฤติกรรมของครูผู้สอน ด้านพฤติกรรมของผู้เรียน และพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทาง

^{๑๐๙} จกกล เทิดประสิทธิ์กุล, ความพึงพอใจที่มีต่อสภาพแวดล้อมโรงเรียนของนักศึกษาโรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออก (อี.เทค), วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒).

^{๑๑๐} จก บัญผ่อง, ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เกาะโพธิ์ถัวยงามวิทยา, จังหวัดชลบุรี, งานวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗).

สถิติ ส่วนด้านอาคารสถานที่ ห้องเรียน และสื่อการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๑๑}

ประกอบ หาญณรงค์ ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ครู และ ผู้ปกครอง ที่มีต่อการพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนสะอาด “ขรรค์ชัยกัมพลานนท์ อนุสรณ์” ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้และรักการเรียนรู้ของนักเรียนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น และอยู่ในเกณฑ์ดี ครูและผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับมาก สรุปได้ว่า การพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนสูงขึ้น^{๑๑๒}

ทงสิทธิ์ แสงเรือง ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนการสอนโรงเรียนสายธรรมจันท์ พบว่า หลังการดำเนินการพัฒนาตามโครงการการพัฒนาสภาพบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการบริหาร และด้านวิชาการ แล้วครู อาจารย์และนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการไปในทางที่ดี ผลการพัฒนาทำให้โรงเรียนสวยงาม มีที่ระบายน้ำ อาคารสถานที่เรียบร้อยสวยงาม ห้องน้ำ ห้องส้วมสะอาด อาคารเรียนและอาคารประกอบมีความเหมาะสมมีแหล่งวิชาความรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนเต็มไปด้วยบรรยากาศการเรียนและบรรยากาศทางวิชาการ เด็กสามารถศึกษาหาความรู้ได้ทุกที่ ครู อาจารย์ สามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ในห้องสมุดและในหมวดวิชาการ โรงเรียนจึงมีครูพูดไม่ได้ขึ้น บรรยากาศการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน ครู อาจารย์ มีความสุขในการทำงานเพราะโรงเรียนเรียบร้อยอยู่ในสภาพดี มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในหมวดวิชาสำคัญ ๕ หมวดวิชา คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า จากการพัฒนาสภาพบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ในโรงเรียนสายธรรมจันท์ จะส่งผลให้กระบวนการเรียนการสอนของครูมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ทำให้มีผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในรายวิชาการต่างๆก่อนและหลังการดำเนินการ สรุปได้ว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมมีผลต่อการเรียนการสอนของนักเรียนและส่งผลให้ผลการเรียนของโรงเรียนสูงขึ้นทุกรายวิชา^{๑๑๓}

ชาตรี แก้วมา ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาการบริหารอาคารสถานที่ และศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนครผลการวิจัยพบว่า^{๑๑๔}

^{๑๑๑} เสาวรัตน์ สายถิ่น, ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนชลกันยานุกูลแสนสุข จังหวัดชลบุรี, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙).

^{๑๑๒} ประกอบ หาญณรงค์, รายงานประเมินโครงการพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โรงเรียนสะอาด “ขรรค์ชัยกัมพลานนท์อนุสรณ์” อำเภอสะอาด จังหวัดสงขลา, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๙).

^{๑๑๓} ทงสิทธิ์ แสงเรือง, รายงานการพัฒนาการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนการสอนโรงเรียนสายธรรมจันท์, (กรุงเทพมหานคร : กรมสามัญศึกษา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๐ – ๑๔๑.

^{๑๑๔} ชาตรี แก้วมา, การศึกษาปัญหาการบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร, วิทยานิพนธ์ กศ.ม, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

๑) ฝ่ายบริหารโดยส่วนรวม ฝ่ายบริหารในโรงเรียนขนาดกลาง และฝ่ายบริหารในโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาในการบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมเป็นรายด้าน ทั้ง ๑๐ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง แต่ฝ่ายบริหารในโรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหาโดยภาพรวม และ ๙ ด้าน อยู่ในระดับดีมากและมีปัญหาเฉพาะด้าน การบริหารบริเวณโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

๒) ฝ่ายบริหารโรงเรียนในระดับต่างกัน มีปัญหาการบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน ๘ ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่มีปัญหาอีก ๒ ด้าน ที่เหลือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยฝ่ายบริหารโรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหาด้านการบริหารอาคารโรงฝึกงาน และด้านการบริหารอาคารหอประชุมมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก และผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่ มีปัญหาด้านการบริหารอาคารหอประชุมมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง

บรรหาร เทียมเมฆ ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า^{๑๑๕}

๑) สภาพแวดล้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมมีความเหมาะสม อยู่ในระดับดีมาก ส่วนด้านการบริหาร และด้านวิชาการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

๒) ผลการเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทราจำแนกตามสถานที่ตั้งของโรงเรียนพบว่า ด้านกายภาพ ด้านการบริหาร และด้านวิชาการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลจัดสภาพแวดล้อมได้เหมาะสมกว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล

ศิริศาสตร์ สมิตินันท์ ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจและปัญหารวมทั้งข้อเสนอแนะของนักศึกษา ต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่อง อาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกงาน แสงสว่างระบบถ่ายเทอากาศ เงื่อนไขหรือข้อกำหนดในการใช้ห้องปฏิบัติการ ความเป็นระเบียบของการวางเครื่องมือเครื่องจักร การจัดเก็บเครื่องมือในห้องเก็บและตู้เก็บ ระบบเก็บเสียง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของร้านค้า ส่วนในเรื่องความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร นักศึกษามีความพึงพอใจในระดับปานกลางเกือบทุกเรื่อง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่านักศึกษาพึงพอใจในระดับมากในเรื่อง การจัดทางเดินเท้าระหว่างอาคารและความเป็นระเบียบของทางเดินสำหรับในเรื่องการจัดเก็บขยะมูลฝอยนักศึกษามีความพึงพอใจในระดับปานกลางทุกเรื่องในเรื่องของปัญหาการจัดการสภาพแวดล้อมภายในวิทยาลัยนั้นส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับสภาพและและสภาพของวัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องจักร ปัญหาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของห้องเรียน โรง

^{๑๑๕} บรรหาร เทียมเมฆ, ศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา, วิทยานิพนธ์ กศ.ม, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖).

ฝึกงาน ห้องปฏิบัติการห้องน้ำ ห้องส้วม และโรงอาหาร ปัญหาความคับแคบและข้อจำกัดของสถานที่ ตลอดจนปัญหาเรื่องสวัสดินิยและความปลอดภัย สำหรับข้อเสนอแนะนักศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดหาปรับปรุง ซ่อมแซม วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร ให้มีสภาพดีและเพียงพอ รมรงค์และให้ความรู้ในเรื่องระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ การจราจร ตลอดจนจัดเจ้าหน้าที่และจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำความสะดวกให้เพียงพอ^{๑๑๖}

เจษฎา จรุงจรรยาพันธ์ ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมความต้องการของนักศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพายัพ พบว่า นักศึกษาต้องการให้มีการจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกอาคาร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อยู่ในระดับมากเกือบทุกเรื่อง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษามีความต้องการในระดับมากในเรื่อง จำนวนและคุณภาพของ ครุภัณฑ์ เครื่องมือ เครื่องจักร ห้องให้คำปรึกษา ความทันสมัยของหนังสือ สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์ โต๊ะ เก้าอี้ ช่องเก็บของ ความสะดวกของห้องน้ำ ห้องส้วม บริเวณที่นั่งรับประทานอาหาร การป้องกันมลพิษต่าง ๆ เช่น ควัน เสียง ฝุ่นละออง หลังคากันแดด กันฝน ทางเดิน พื้นที่จอดรถ ที่พักผ่อนหย่อนใจ อุปกรณ์เครื่องออกกำลังกายด้านการจัดการขยะมูลฝอยให้เพิ่มจำนวนที่รองรับขยะทั้งภายในและภายนอกอาคาร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ให้เพิ่มตู้โทรศัพท์สาธารณะ สำหรับด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ให้กำหนดเขตก่อสร้าง เพื่อป้องกันอันตราย และเสียงต่อการเรียนการสอน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดสภาพแวดล้อม นักศึกษาควรมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาโดยที่ทางสถาบันควรรับฟัง ข้อคิดเห็นความต้องการของนักศึกษามาใช้ในการวางแผน และกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ทั้งนี้สถาบันอาจคัดเลือกและแต่งตั้งตัวแทนนักศึกษาเข้าเป็นกรรมการร่วมการสำรวจความคิดเห็นหรือจัดมีหัวข้อหนึ่งของการประชุมนิเทศนักศึกษา^{๑๑๗}

มานพ งามสุวรรณ ได้ศึกษาความพึงพอใจสภาพแวดล้อมในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตพัฒนาเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า ความพึงพอใจสภาพแวดล้อมในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตพัฒนาเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกโดยรวมและแต่ละด้านจำแนกตามเพศของนักเรียนและสถานที่ตั้งของโรงเรียน อยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับคือ ด้านการเรียนการสอนในชั้นเรียน ด้านบริหาร ด้านบริเวณอาคารสถานที่และด้านกลุ่มเพื่อน เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจสภาพแวดล้อมในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตพัฒนาเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกจำแนกตามเพศแต่ละด้านพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกตามที่ตั้งของโรงเรียนพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจด้านการเรียนการสอนในชั้นเรียนและบริเวณอาคาร

^{๑๑๖} ศิริศาสตร์สมิตินันท์, “ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, อาชีวศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

^{๑๑๗} เจษฎา จรุงจรรยาพันธ์, “การจัดสภาพแวดล้อมความต้องการของนักศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพายัพ”, (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, อาชีวศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๔).

สถานที่แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติ (๐.๐๕) โดยนักเรียนนอกเขตเทศบาลมีความพึงพอใจมากกว่านักเรียนเขตเทศบาล^{๑๑๘}

เหนียว ศีลาวงค์ ศึกษาความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว การศึกษาค้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ๔ ด้านคือ ด้านพฤติกรรมของครูผู้สอน พฤติกรรมของนักเรียน พฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นและอาคารสถานที่ห้องเรียนสื่อการสอนจากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์พื้นฐานผลการวิจัยพบว่า^{๑๑๙}

๑.ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ พฤติกรรมของครูผู้สอน พฤติกรรมของนักเรียน พฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นและอาคารสถานที่ ห้องเรียน สื่อการสอน

๒.ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนจำแนกตามเพศของนักศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๓.ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนจำแนกตามภูมิลำเนาสายวิชาเรียนและประเภทนักศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ(๐.๐๕)

ประนอ วรภูมิ ได้ศึกษาถึง ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อสภาพแวดล้อมของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ผลของการวิจัยพบว่าโดยรวม และรายด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางด้านการให้บริการด้านอาคารสถานที่ด้านงานบริหารด้านกิจกรรมนักศึกษาด้านการเรียนการสอนและด้านกลุ่มเพื่อนเลียงตามลำดับ^{๑๒๐}

สิรินดา วรรณะวิภาค ศึกษา ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริการนักศึกษา และด้านกิจกรรมนักศึกษา เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยศรีปทุมทั้ง ๔ ด้านจำแนกตามเพศ พบว่านักศึกษาชายและหญิงมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม

^{๑๑๘} มานพ งามสุวรรณ, “ความพึงพอใจสภาพแวดล้อมในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตพัฒนาเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก”, *วิทยานิพนธ์การศึกษา*, (สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา(๒๕๔๒).

^{๑๑๙} เหนียว ศีลาวงค์, “ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว”, *การศึกษามหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา,(๒๕๔๕).

^{๑๒๐} ประนอ วรภูมิ, “ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อสภาพแวดล้อมของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง”, *วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม:สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๙).

โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทางด้านอาคารสถานที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ(๐.๐๕)^{๑๒๑}

ศราวดี ยิ่งโยชน์ศึกษา ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในวิทยาลัยเทคนิคสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มีนักศึกษาชายร้อยละ ๘๖.๐๘ หญิงร้อยละ ๑๓.๙๒ อายุเฉลี่ย ๑๕ ปี ร้อยละ ๕๒.๗๕ เป็นนักศึกษาสาขาวิชาช่างยนต์ คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๔๓ สาขาวิชาไฟฟ้า คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๐ สาขาวิชาช่างอิเล็กทรอนิกส์ คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๖๙ สาขาวิชาช่างก่อสร้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๗๗ สาขาวิชาบัญชี คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๖ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ ๖.๗๕ มีความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับมากคือ โรงอาหาร ในด้านแสงสว่าง มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ รองลงมาคืออาคารอำนวยการ ในด้านความสะอาด มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๘ และห้องสมุดในด้าน แสงสว่าง ๓.๗๕ มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุดคือห้องน้ำ ในด้านความสะอาด ๒.๐๗^{๑๒๒}

ในเรื่องปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดสภาพแวดล้อม มากที่สุดคือ ปรับปรุงเรื่องห้องน้ำ และติดตั้งระบบป้องกันความร้อนภายในห้องเรียนและโรงฝึกงาน ร้อยละ ๓๖.๐๒ รองลงมาคือควรจัดสวนหย่อม ปลุกต้นไม้ร้อยละ ๒๘.๖๗และการปรับเมนูอาหารร้อยละ ๒๓.๕๒

๒.๓.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

เมโอลิ (Meoli) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศโรงเรียนประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านศิลปะ พบว่า บรรยากาศโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันเล็กน้อยระหว่างบรรยากาศโรงเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านศิลปะของนักเรียน^{๑๒๓}

ชิน (Chin) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้การศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีสอน และอุปสรรคการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา พบว่า ทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียนขึ้นอยู่กับเพศ ระดับการศึกษา พื้นที่ภูมิศาสตร์ หัวข้อที่ทำการสอน อายุ ประสบการณ์ของครู นักเรียนในชนบทมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมน้อยกว่านักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมือง^{๑๒๔}

พอล (paul) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักการบริหารงานด้านคุณภาพทั้งองค์กรและบรรยากาศโรงเรียน วัฒนธรรมโรงเรียน และพลังอำนาจของครู พบว่า หลักการทั้ง ๑๑ ประการใน ๑๔ ข้อ ของการบริหารคุณภาพเชิงรวมนี้มีความสัมพันธ์มากเกี่ยวกับบรรยากาศโรงเรียนและพลัง

^{๑๒๑} สิริินดา วรรณะวิภาค, “ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยศรีปทุม”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา ๒๕๔๐).

^{๑๒๒} ศราวดี ยิ่งโยชน์, “ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายใน วิทยาลัยเทคนิคสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

^{๑๒๓} Meoli. D. C., The relationship between school climate and the arts. *Dissertation Abstracts International*, 1999, 59(2),pp. 4326-A.

^{๑๒๔} Chin, C., A study of environment knowledge, attitude, and behavior of secondary school student and pre-and in – service teachers, *China*, 1994, 58(8), pp.2970– A.

อำนาจครู มีความสัมพันธ์ระดับสูงกับบรรยากาศโรงเรียน บ่งบอกชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารคุณภาพเชิงระบบ และตัวแปรตามแต่ละตัว^{๑๒๕}

เซนเนอร์ (Zentner) ได้นำเสนอเกี่ยวกับการวิจัยระดับปริญญาเอก ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวินัยนักเรียนกับทักษะด้านอื่นๆ ของนักเรียนพบว่า การปฏิรูปการศึกษาเชิงบังคับได้ก่อให้เกิดการบริหารของโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับความต้องการของนักเรียนระเบียบวินัยของโรงเรียน การแก้ไขปัญหาวินัยของนักเรียนและการปรับปรุงความประพฤติของนักเรียน พบว่า โรงเรียนควรจัดกลไกและสภาพแวดล้อมในการบริหาร เพื่อให้บุคลากรของโรงเรียนได้ดูแลปัญหาด้านวินัยของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ ช่วยให้นักเรียนได้ทราบความตั้งใจจริงที่จะแก้ไขปัญหามาของโรงเรียน ไม่ใช่การจับผิดแต่เป็นการส่งเสริม ช่วยเหลือ สนับสนุนให้นักเรียนได้แก้ไขความประพฤติของตนเอง และพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน^{๑๒๖}

เพอร์สัน (Person) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสำรวจหาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วม กับประสิทธิภาพที่ได้รับจากการจัดการของวิทยาลัยในรัฐคาโรไลนาเหนือ โดยกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือผู้บริหาร คณะครูในวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่ระดับต่างๆ ในวิทยาลัย โดยผู้ที่ตอบกลับจะถือว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา การบริหารอย่างมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยสำคัญกับประสิทธิภาพที่ได้รับจากการจัดการ และจากแบบสอบถามความคิดเห็นในด้านต่างๆ พบว่าแบบสอบถามเกี่ยวกับความพอใจที่ได้รับจากการจัดการที่มี ๒๗ ปัจจัยและแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม จำนวน ๑๐ ปัจจัยเป็นปัจจัยที่ถูกจ้างต้องการให้เกิดในวิทยาลัย และยังพบว่าระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งในปัจจุบันไม่มีผลต่อการยอมรับของการจัดการและถึงแม้ว่าการบริหารจัดการในวิทยาลัยไม่สามารถที่จะให้ถูกจ้างในวิทยาลัยในการดำเนินการได้ทั้งหมด ผู้บริหารก็ควรจะให้การสนับสนุนการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ในการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามเป้าหมายควรมีการนำความรู้และความชำนาญของคณะครู และบุคลากรในวิทยาลัยควรนำมาผสมผสานให้ควบคู่กับการจัดการอย่างชาญฉลาดของผู้บริหาร ซึ่งจะทำให้เกิดแนวทางในการดำเนินงานที่ถูกต้องเหมาะสมในวิทยาลัย^{๑๒๗}

จากผลการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ พอสรุปได้ว่า ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน ได้แก่การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ และส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ยังรวมไปถึงบุคลากรภายในโรงเรียนและชุมชน ทั้งในด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การพัฒนากายภาพ สติปัญญา ซึ่งนักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุขหากสภาพการจัด

^{๑๒๕} Paul, C., The relationship between the principle of total quality management and school climate, school culture and teacher empowerment, *Dissertation Abstracts International*, 1999, 59(8), pp. 4326-A.

^{๑๒๖} Zentner, S. M. The relationship between student discipline and student achievement : A multi – linear approach. *Dissertation Abstracts International*, 2001, 67 (4), pp. 1270-A.

^{๑๒๗} Person, J. L., An Examination of the Relationship Between Participative Management and Perceived Institutional Effectiveness in North Carolina Community Colleges. *Dissertation Abstracts International*, 1993, 53(9), pp. 3071-A.

สิ่งแวดล้อมเป็นไปตามความต้องการของนักเรียนโดยสามารถบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ไรซ์ (Rice) ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัย เปอร์ดู จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาคณะต่าง ๆ บุคลิกภาพและความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญและยังพบว่านักศึกษาพอใจในมหาวิทยาลัยของตนและมั่นใจว่าตนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายทางการศึกษาที่ตั้งไว้โดยเฉพาะนักศึกษาหญิงมีความพึงพอใจมากกว่านักศึกษาชาย^{๑๒๘}

เบนน์ (Benn) ทำการวิจัยเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยในอุดมคติกับสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยที่นักศึกษาได้รับรู้ จากประสบการณ์จริงในทัศนะของนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ มหาวิทยาลัยแห่งรัฐ โอกลาโฮมา (Oklahoma University) ผลวิจัยพบว่า ทัศนะของนักศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยในสภาพจริง มีผลในทางลบและแตกต่างกันอยู่มากกับสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยในอุดมคติของนักศึกษาต้องการให้มหาวิทยาลัยมีบรรยากาศท้าทายทางวิชาการมากกว่านักศึกษาที่อยู่ภูมิลำเนาอยู่ในรัฐโอกลาโฮมาไม่พอใจในบรรยากาศในมหาวิทยาลัยมากกว่านักศึกษาผิวขาว มหาวิทยาลัยอื่น ๆ นักศึกษาผิวดำมีความประทับใจสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยมากกว่านักศึกษาผิวขาว^{๑๒๙}

ลอคลิน (Locklin) ศึกษาความพึงพอใจในมหาวิทยาลัย ๔ แห่งโดยศึกษานโยบายกฎระเบียบ การบริหารสถาบัน การแบ่งหน้าที่ของหน่วยงาน การปกครองสถาบันที่มีผลกระทบต่อนักศึกษา ผลการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยเพียงสองแห่ง ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารสถาบันอย่างเต็มที่ ส่วนอีกสองมหาวิทยาลัยให้นักศึกษามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ทั้ง ๔ มหาวิทยาลัย ไม่มีการรวมตัวกันต่อต้านนโยบายการบริหารของมหาวิทยาลัยแต่อย่างใด เมื่อเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยที่ให้นักศึกษาร่วมบริหารอย่างเต็มที่กับมหาวิทยาลัยที่ให้นักศึกษามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย พบว่ามหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารนั้นมีกฎระเบียบรวมทั้งนโยบายในด้านสังคมและวิชาการอย่างเคร่งครัดเพียงเล็กน้อย การปกครองนักศึกษาทำให้ได้ผลดีข้อเสนอของนักศึกษาได้รับการตอบสนองจากอาจารย์เป็นอย่างดีอาจารย์และนักศึกษาได้ร่วมกันถกเถียงอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาด้านการเมืองได้มากกว่ามหาวิทยาลัยที่ให้โอกาสนักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารน้อย^{๑๓๐}

ฮิลล์ (Hill) ศึกษาสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยฟลอริดาแอตแลนติก (Florida Atlantic University) ในทัศนะของอาจารย์และนักศึกษา โดยใช้มาตรการประมาณค่าสภาพแวดล้อม

^{๑๒๘} Rice, J.C., Relationships among major education goals, perception of campus environment and personality for college juniors .(Dissertation Abstracts International, 1976) pp. 744-A.

^{๑๒๙} Benn, G.C., A comparison of the ideal and real college environment as perceived by entering freshman in OKLAhoma State University, (Dissertation Abstracts international, 1976), pp. 4026-A.

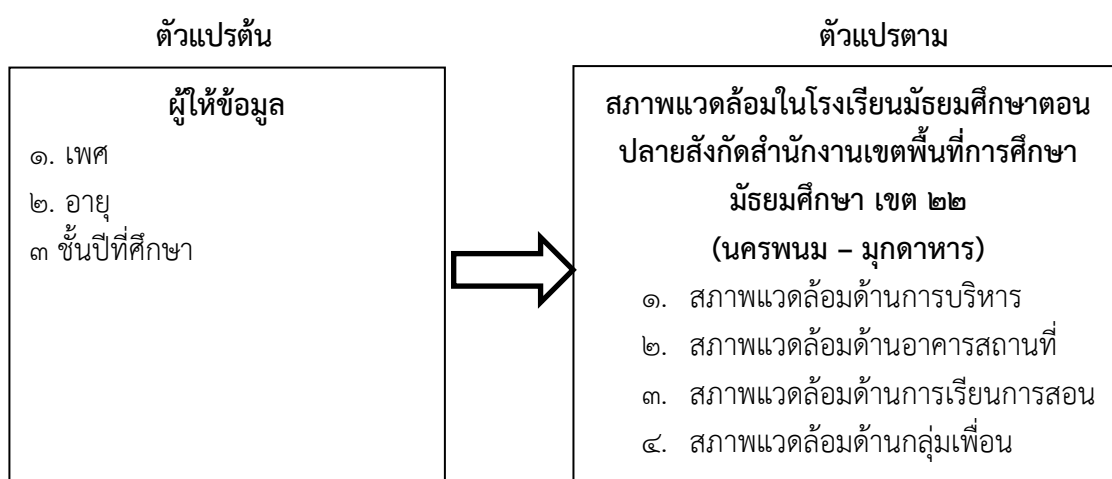
^{๑๓๐} Locklin, R.H., Institutional tension: A multiple case study of four campus using the transactional analysis of personality and environment, (Dissertation Abstracts international, 1976), pp.147-A.

มหาวิทยาลัย (The college and University environment scale) ซึ่งใช้ชื่อย่อว่า CUES เป็นเครื่องมือผลของการวิจัยพบว่านักศึกษาที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยตามลักษณะต่าง ๆ จากเกณฑ์สูงไปหาต่ำ คือความเป็นเลิศทางวิชาการ ความถูกต้องเหมาะสม การรับรู้ลักษณะของชุมชน และการนำไปปฏิบัติได้^{๑๓๑}

๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๒ (นครพนม – มุกดาหาร)

โดยมีสาระเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมตามแนวคิดของ แอสติน (Astin) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ ด้านการเรียนการสอน และด้านกลุ่มเพื่อนนักเรียน การศึกษาถึงความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของนักเรียนครั้งนี้ เพื่อผู้บริหารจะได้นำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย^{๑๓๒}

แผนภูมิที่ ๑.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๓๑} Hill, G.W., A study of faculty and student perception of the campus environment Florida Atlantic University, (Dissertation Abstracts international, 1976), pp.5946-A.

^{๑๓๒} Astin, A. W, The college environment. (2nd), (New York : American Council on Education, 1968), pp. 15.